

Statsrådets redogörelse för rättsvården

Justitieministeriet

STATSRÅDETS PUBLIKATIONER 2022:68

vn.fi/sv

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Statsrådets publikationer 2022:68

Statsrådets redogörelse för rättsvården

Statsrådet Helsingfors 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Statsrådet

Justitieministeriet

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-383-954-0

ISSN pdf: 2490-0966

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, publikationsverksamheten

Helsingfors 2022

Statsrådets redogörelse för rättsvården

Statsrådets publikationer 2022:68

Utgivare Statsrådet

Utarbetad av Justitieministeriet

Språk svenska

Sidantal 82

Referat I denna redogörelse för rättsvården ges en sammanhållen helhetsbild av den finländska rättsvårdens nuläge, verksamhetsförutsättningar och utvecklingsriktningar. Inom den omfattande helhet rättsvården utgör fokuserar redogörelsen på domstolsverkets, Åklagarmyndighetens, Utmätningsverkets, Brottspåföljdsmyndighetens, rättshjälps- och intressebevakningsdistriktens, Rättsregistercentralens, konsumenttvistenämndens samt diskriminerings- och jämställdhetsnämndens verksamhet.

Enligt internationella jämförelser står den finländska rättsstaten på stadig grund. Otillräckliga anslag för rättsvården och verksamhetsförutsättningar för aktörerna har dock redan länge ingett betydande oro, och trots betydande anslagsökningar under innevarande mandatperiod är läget inom rättsvården inte tillfredsställande. Viktiga rättssäkerhetsproblem är bland annat långvariga rättsprocesser och dyra rättegångar. Samtidigt är personalen överbelastad.

I denna redogörelse föreslås målsättningar på medellång sikt för en skälig kvalitet på rättsvården samt åtgärder för att säkerställa rättsvårdens resurser, effektivisera interna strukturer och processer samt förbättra tillgången till juridiska tjänster och kundservicen. För att trygga rättsvårdens verksamhetsförutsättningar och uppnå målen för rättsvården krävs en permanent tilläggsfinansiering i medeltal 90 miljoner euro per år.

Nyckelord rättsstaten, rättssäkerhet, rättsväsendet, redogörelser

ISBN PDF 978-952-383-954-0

ISSN PDF 2490-0966

Ärendenr. VN/26564/2021

Projektnr. OM063:00/2021

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-954-0>

Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta

Publications of the Finnish Government 2022:68

Julkaisija Valtioneuvosto

Yhteisötekijä Oikeusministeriö

Kieli ruotsi

Sivumäärä 82

Tiivistelmä Tämä oikeudenhoidon selonteko antaa kokonaisvaltaisen ja tiiviin kuvan suomalaisen oikeudenhoidon nykytilasta, toimintaedellytyksistä ja kehityssuunnista. Laajasta oikeudenhoidon kokonaisuudesta selonteko keskittyy tuomioistuinlaitoksen, Syyttäjälaitoksen, Ulosottolaitoksen, Rikosseuraamuslaitoksen, oikeusapu- ja edunvalvontapiirien, Oikeusrekisterikeskuksen, kuluttajariitalautakunnan sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimintaan.

Kansainvälisten vertailujen mukaan suomalainen oikeusvaltio on vankalla pohjalla. Oikeudenhoidon määrärahojen riittämättömyys ja toimijoiden toimintaedellytykset ovat kuitenkin olleet merkittäviä huolia jo kauan, ja kuluvan vaalikauden merkittävistä määrärahalisäyksistä huolimatta oikeudenhoidon tilanne on epätydyttävä. Keskeisiä oikeusturvaongelmia ovat muun muassa oikeusprosessien pituus ja oikeudenkäyntien kalleus. Samalla henkilöstö on ylikuormitettua.

Selonteossa esitetään keskipitkän aikavälin tavoitteet oikeudenhoidon kohtuulliselle laadulle sekä toimenpide-ehdotuksia oikeudenhoidon resurssien varmistamiseksi, sisäisten rakenteiden ja prosessien tehostamiseksi sekä oikeuspalvelujen saatavuuden ja asiakaspalvelujen parantamiseksi. Oikeudenhoidon toimintaedellytysten turvaaminen ja oikeudenhoidon tavoitteisiin pääseminen edellyttää pysyvää lisärahoitusta keskimäärin 90 miljoonaa euroa vuodessa.

Asiasanat oikeusvaltio, oikeusturva, oikeuslaitos, selonteot

ISBN PDF 978-952-383-954-0

ISSN PDF 2490-0966

Asianumero VN/26564/2021

Hankenumero OM063:00/2021

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-954-0>

Government report on administration of justice

Publications of the Finnish Government 2022:68

Publisher Finnish government

Group author Ministry of Justice

Language Swedish **Pages** 82

Abstract This Government Report on the Administration of Justice provides a comprehensive and concise overview of the current state of the administration of justice in Finland and its operating conditions and development trends. The field of administration of justice is broad. This Report focuses on the activities of the court system, the National Prosecution Authority, the National Enforcement Authority, the Prison and Probation Service, the public legal aid and guardianship districts, the Legal Register Centre, the Consumer Disputes Board and the Non-Discrimination and Equality Board.

International comparisons show that the rule of law has a solid foundation in Finland. However, the insufficiency of budget appropriations allocated for the administration of justice and the operating conditions of actors in the field have given rise to significant concerns already for a longer time and, despite significant increases in appropriations during the current parliamentary term, the situation remains unsatisfactory. Key problems regarding legal protection include the excessive length of legal proceedings and the high cost of trials. At the same time, the personnel are overburdened.

The Government Report sets medium-term objectives for achieving reasonable quality in the administration of justice. It also presents proposals for measures to ensure sufficient resources for the administration of justice, to improve the internal structures and processes, and to improve the availability of legal services and customer service. Securing appropriate operating conditions for the administration of justice and achieving the objectives set for the administration of justice require a total of approximately EUR 90 million in permanent annual additional funding.

Keywords rule of law, legal protection, judicial system, reports

ISBN PDF 978-952-383-954-0

ISSN PDF 2490-0966

Reference no. VN/26564/2021

Project no. OM063:00/2021

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-954-0>

Innehåll

Inledning.....	8
1 Rättsstaten Finland.....	11
2 Förändringar i verksamhetsmiljön.....	13
3 Rättsvårdens målsättningar och verksamhetsförutsättningar	17
4 Brottslighet och handläggning av brottmål	31
5 Straff och verkställighet av straff.....	35
6 Handläggning av civilmål.....	39
7 Förvaltningsrättsliga ärenden och handläggning av dem	42
8 Specialdomstolsärenden	44
9 Medling och alternativa tvistlösningsmetoder	46
10 Juridisk rådgivning och biträdande.....	49
11 Verkställighet av förpliktelser genom utsökning	51
12 Allmän intressebevakning	54
13 Förebyggande av överskuldssatthet	56
14 Rättsregister och informationsutbyte.....	59
Bilaga 1 Åtgärdsförslag	61
Bilaga 2 Presentation av aktörer.....	64
Domstolsväsendet	64

Rättshjälps- och intressebevakningsdistrikten	66
Utsökningsverket	68
Åklagarmyndigheten	70
Brottspåföljdsmyndigheten.....	71
Rättsregistercentralen.....	73
Konsumenttvistenämnden.....	75
Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden.....	76
Bilaga 3 Rättsväsendets verksamhetsställen	77
Bilaga 4 Viktig statistik över rättsväsendet	78
Källor.....	82

Inledning

I denna redogörelse för rättsvården ges beslutsfattarna en sammanhållen helhetsbild av den finländska rättsvårdens nuläge, verksamhetsförutsättningar och utvecklingsriktningar. Inom den omfattande helhet rättsvården utgör fokuserar redogörelsen bland aktörerna inom justitieministeriets förvaltningsområde på domstolsverkets, Åklagarmyndighetens, Utmätningverkets, Brottspåföljdsmyndighetens, rättshjälps- och intressebevakningsdistriktens, Rättsregistercentralens, konsumenttvistenämndens samt diskriminerings- och jämställdhetsnämndens verksamhet. Hos dessa aktörer inom justitieministeriets förvaltningsområde bör särskild vikt fästas vid ändringsfaktorer i verksamhetsmiljön samt utmaningar gällande verksamheten och resurserna för den.

Beslutet att inleda beredningen redogörelsen fattades vid regeringens aftonskola den 13 oktober 2021. Bristfälliga anslag för rättsvården och aktörernas verksamhetsförutsättningar har redan länge ingett betydande oro, och under statsminister Sanna Marinns regeringsperiod har tilläggsanslag flera gånger anvisats för att trygga rättsvården (mer än 80 miljoner euro i form av bestående ökning av anslagen). För att utveckla rättsvården på ett sammanhängande sätt som beaktar beroendeförhållandena mellan olika aktörer krävs det dock att anslag, produktivitet och arbetssätt granskas som en helhet.

Redogörelsen tar sikte på rättsvårdens tillstånd vid utgången av valperioden 2019–2023. Trots betydande anslagsökningar under innevarande valperiod är situationen inte tillfredsställande i förhållandena till förväntningarna på rättssäkerheten för medborgare och företag. Rättsprocesserna räcker alltför länge, och kostnaderna och kostnadsrisken för rättegångar kan i praktiken förhindra tillgång till domstolar. Samtidigt är situationen ohållbar ur den rättsvårdande personalens perspektiv: personalresurserna är otillräckliga och arbetsbördan är därför uppenbart för stor. Situationen försvåras av att digitala verktyg inte hittills har gett förväntade effektivitets- och produktivitetsvinster.

I Finland har inga målsatta behandlingstider fastställts för rättsvården och enskilda processer inom den, men de nuvarande behandlingstiderna har upprepade gånger ansetts vara alltför långa. I denna redogörelse föreslås internt formulerade mål på medellång sikt för skäliga genomsnittliga behandlingstider för ärenden och för vissa andra mål inom rättsvården. De resursbehov som anges i redogörelsen har beräknats utifrån dessa mål. Målet är en viss förbättring jämfört med nuläget, så att kraven på rättsvården och dess resurser är i balans och så att resurserna både tryggar rättsstatens vardagsfunktioner och ger yrkesutbildade personer inom rättsvården möjlighet till ett meningsfullt och motiverande arbetsliv.

På lång sikt är målen i redogörelsen dock inte tillräckligt ambitiösa, utan styrningen av justitieförvaltningen och ledningen av aktörerna inom den bör sträva efter att med bibehållen kvalitet i rättsvården klart förkorta behandlings- och genomgångstiderna för ärenden. Målen för behandlingstider och de andra mål som ställs upp i denna redogörelse beskriver alltså nuläget inom den finländska rättsstatens vardag och en successiv förbättring av nuläget, men målen bör omprövas framöver.

Vid bedömningen av de föreslagna målen bör det också beaktas att det stora antalet undersökta straffrättsliga ärenden hos polisen kan leda till en betydande ökning av antalet ärenden i hela den straffrättsliga kedjan. Likaså bör det beaktas att ett av rättsstatens problem är tröskeln att föra tvistemål till domstol, i synnerhet till följd av kostnadsrisken. De förslag om höjning av inkomstgränserna för rättshjälp och minskning av kostnadsrisken vid rättegångar som framförs i redogörelsen kan också leda till en ökning av antalet civilrättsliga ärenden. Ändringar i lagstiftningen och förvaltningsreformer kan leda till att ändringssökandet hos förvaltningsdomstolar ökar betydligt. Främjandet av den gröna omställningen och ökad invandring kan till exempel leda till en ökning av antalet ärenden hos förvaltningsdomstolarna.

Personalresursernas tillräcklighet är en aktuell och primär utmaning för justitieförvaltningen. Enligt en granskning som sträcker sig till 2030 kräver rättsvården en personalökning med nästan 1 200 årsverken. Enbart att öka personalresurserna är dock inte tillräckligt. Arbetssätten och de informationssystem som stödjer arbetet samt olika processer och bestämmelserna om dem bör utvecklas långsiktigt. Genom lättare och snabbare ärendehantering kan medborgarnas rättigheter bättre fullgöras. Samtidigt kan rättegångskostnadernas ökning stoppas, och målet kan också vara att kostnaderna framöver ska sänkas.

Samtidigt innebär fullgörandet av justitieförvaltningens uppgifter och anställningsförhållandenas kontinuitet stora utmaningar. Utmaningar i fråga om tillgången till arbetskraft inom förvaltningsområdet är svag attraktionskraft hos verksamhetsställen utanför tillväxtcentra samt samtidiga rekryteringsbehov inom privata sektorn.

För att trygga rättsstatens vardag krävs ett större antal sökande än i nuläget, i synnerhet med juristutbildning samt större utbildningsvolymmer inom verkställighet av fängelsestraff och mångsidigare utbildningsmöjligheter som motsvarar branschens behov. Dessa frågor faller utanför området för denna redogörelse, men vid sidan om antalet examina och antagningsplatser bör möjliga lösningar till exempel sökas inom omskolning och fortbildning för personer som inom ramen för sin examen har avlagt juridiska studier i betydande omfattning. En sådan utbildningskanal är betydligt snabbare än enbart en ökning av antalet grundexamina. Därutöver bör den nuvarande domstolspraktiken utvärderas och man bör eftersträva att utveckla domstolspraktiken på ett målinriktat sätt som leder in praktikanterna på domstols- och rättsförvaltningens område. I fråga om biträdande personal inom justitieförvaltningen bör också möjligheterna att göra uppgifterna mer intressanta via tjänstekollektivavtal övervägas.

Redogörelsen har beretts under justitieministeriets ledning. För beredningen av redogörelsen tillsatte justitieministeriet en styrgrupp och en koordineringsgrupp bestående av företrädare för förvaltningsområdet, ministeriet och intresseorganisationer. Dessutom stödde tematiska sakkunnigsammansättningar beredningen. Under beredningen ordnades två höranden på bred bas för andra viktiga intressegrupper. Som grund för redogörelsen genomfördes dessutom en särskild utredning om brottslighetens ökande mångfald och brottsärenden som överskrider internationella gränser samt en bedömning av IKT-utgifterna inom justitieministeriets förvaltningsområde.

I redogörelsens första kapitel behandlas den finländska rättsstatens situation utifrån internationella undersökningar och bedömningar. I kapitel två behandlas ändringar som inträffat i rättsvårdens verksamhetsmiljö. I kapitel tre ingår redogörelsens mest väsentliga del om mål för rättsvården samt aktörernas verksamhetsförutsättningar och resursbehov. I kapitel 4–14 beskrivs nuläget och processerna inom rättsvårdsverksamheten samt ändringarna inom dem under det senaste decenniet närmare. Som bilaga till redogörelsen finns förslag till åtgärder för att svara mot rättsvårdens utmaningar och en presentation av aktörerna inom rättsvården.

Åland behandlas inte särskilt i redogörelsen, eftersom de frågor som berör rättsväsendet i regel är desamma i hela riket. De frågor som gäller språkliga rättigheter och tryggheten av språklig service som lyfts fram i redogörelsen är dock ytterst viktiga också på Åland.

1 Rättsstaten Finland

- **Enligt internationella jämförelser står den finländska rättsstaten på stadig grund.**
- **Viktiga problemområden i Finland är långa rättsprocesser och dyra rättegångar.**

I Finlands grundlag tryggas vars och ens rätt till de rättssäkerhetens viktigaste element samt åläggs det allmänna att se till att de grundläggande och mänskliga fri- och rättigheterna fullgörs. Internationella kriterier som tillämpas vid bedömning av rättsstatens tillstånd är bland andra kravet på laglighet i myndigheternas verksamhet och förbudet mot missbruk av befogenheter, rättssäkerhet det vill säga förutsägbarhet i rättsordningen, domstolarnas avgöranden och lagstiftningen, respekt för grundläggande och mänskliga fri- och rättigheter, domstolsväsendets oberoende och opartiskhet, öppenhet och offentlighet i myndigheternas verksamhet samt tillgång till rättsskydd, tillträde till domstolar och att rättigheter förverkligas utan onödigt dröjsmål.

Enligt internationella jämförande studier är rättsstatsläget bra i Finland. I likhet med övriga nordiska länder får Finland positiva omdömen såväl för rättssystemets oberoende, yttrandefriheten och bekämpandet av korruption som för medborgarnas förtroende för demokratiska institutioner. Sedan 2020 har Europeiska kommissionen publicerat EU:s årliga rättsstatsrapport. Enligt rapporten för 2022¹ betraktas det finländska rättsväsendet som väldigt oberoende, eftersom 88 % av medborgarna och 87 % av företagen anser att oberoendet är ganska bra eller mycket bra. I den årliga utredning över rättsstatens tillstånd som organisationen *World Justice Project* publicerar² var Finland 2021 på tredje plats efter Danmark och Norge.

Särskilda problemområden som identifierats i Finland är långa rättsprocesser, dyra rättegångar och ineffektiv utredning av brott. Exempelvis i den utredning över rättsstatens tillstånd som nämns ovan fick Finland lägst poäng för brottsutredningars effektivitet, civilrättsliga rättegångars längd och kostnader samt tillträdet till domstolar. Undersöknings- och handläggningstiderna för straffrättsliga ärenden har kontinuerligt ökat i alla steg av processen hos olika myndigheter. Utöver långa behandlingstider är utmaningar vid verkställigheten av straffrättsligt ansvar det stora antalet öppna fall, den

¹ Europeiska kommissionen 2022, Rapporten om rättsstatsprincipen 2022. Rättsstatens tillstånd i Finland.

² World Justice Project 2021, WJP, Rule of Law Index. Finland, även Rättstat, Europeiska unionen och Finland, s. 138–140.

låga utredningsgraden för egendomsbrott samt det ökande antalet beslut om åtalsertergift för lindrigare brott. Också behandlingstiderna för tvistemål som går till huvudförhandling vid tingsrätterna har blivit längre, och den genomsnittliga behandlingstiden är ett och ett halvt år. Samtidigt har rättegångskostnaderna ökat, i synnerhet för tvistemål som går till huvudförhandling.³ Den höga rättegångskostnadsrisken kan leda till att man inte vågar föra ärenden till domstol. Rättshjälpens syfte är att garantera en verklig och jämlik möjlighet att förverkliga rättigheter, men till följd av den låga inkomstgränsen för rättshjälp kan i nuläget endast en liten del av hushållen få rättshjälp.

Också i de rekommendationer Finland fått i periodiska rapporter om genomförandet av internationella avtal om mänskliga rättigheter fästs det i fråga om rättsvården vikt vid utmaningarna till exempel i fråga om effektiviteten vid utredning av och åtal för brott. Andra utvecklingsområden som lyfts fram i de periodiska rapporterna har bland annat varit rättsskyddsmedel och rättshjälp för brottsoffer samt frågor som gäller hur olika gruppers rättigheter fullgörs, såsom svenskspråkigas språkliga rättigheter vid domstolar, rättshjälp för asylsökande, våld mot kvinnor och praxis för hörande av barn samt hur principen om barnets intresse uppfylls i förvaltnings- och rättsprocesser. I fråga om Europeiska människorättsdomstolen, som övervakar iakttagandet av Europeiska människorättskonventionen, har trenden varit att antalet besvär och fällande domar som berör Finland är litet. Å andra sidan har till exempel det finländska systemet för rättsskydd i fråga om fördröjd rättegång utvecklats.

³ Se t.ex. Sarasoja & Carling 2020, [Oikeudenkäyntikulut pääkäsitellyssä ratkaistuissa riita-asioissa 2019](#), även Riksdagen, [Oikeudenkäyntikulut riita-asioissa](#) (endast på finska).

2 Förändringar i verksamhetsmiljön

- **Förtroendet för rättsstaten är viktigt för sammanhållningen i samhället, en demokratisk verksamhetskultur, samhällsfreden och nationalekonomin.**
- **Samhälleliga förändringar och alltmer komplexa rättsliga problem återspeglas i antalet ärenden som väcks hos de rättsvårdande myndigheterna och i ärendenas art.**
- **Ett problem är att personalen är överbelastad till följd av resursbrist.**
- **En föränderlig verksamhetsmiljö kräver utöver tillräckliga resurser också en kontinuerlig utveckling av bestämmelserna och en högklassig lagberedning.**

Internationaliseringen, den teknologiska utvecklingen, befolkningsutvecklingen, ökande ojämlikhet i samhället och andra samhällsfenomen⁴ inverkar på antalet ärenden som de rättsvårdande myndigheterna handhar och på ärendenas art. De rättsliga problemen har blivit mer komplexa och behovet av juridisk sakkunskap har ökat. Den senaste tidens förändringar i verksamhetsmiljön, från pandemin till kriget i Europa och inflationen, innebär helt nya samhälleliga utmaningar som belastar rättsvården samt leder till att befintliga problem fördjupas.

Rättsstatens utveckling och förtroendet. Den senaste tidens förändringar i det internationella säkerhetsläget gör att rättsväsendets ställning som garant för rättsstatens principer blir ännu viktigare. Rättsprocessens olika faser ska fungera friktionsfritt och det ska vara möjligt att trygga medborgarnas rättssäkerhet under alla förhållanden. Under senare tid har EU:s rättsstatsmekanismer stärkts, men å andra sidan ifrågasätts de också mer direkt än tidigare. Också den finländska rättsstaten behöver utvecklas aktivt. Om rättsstaten inte förmår svara mot medborgarnas förväntningar, finns det en risk för att sammanhållningen i samhället, den demokratiska verksamhetskulturen och samhällsfreden försvagas. Rättsstaten fungerar bra när medborgarna litar på att deras rättigheter fullgörs och på att förvaltningen iakttar lagen och fullgör rättigheterna jämbördigt. Medborgarna bör kunna lita på sina möjligheter att driva sin sak vid oberoende domstolar och att få en dom verkställd inom skälig tid.

Fungerande rättsprocesser och rättssäkerhet utgör också infrastruktur för företagens investeringar och konkurrenskraft. Det förtroende och den stabilitet en fungerande

⁴ Se närmare Justitieministeriet 2022, [Oikeudenkäytön kehitystyöryhmä s.45-56](#) (endast på finska).

rättsvård skapar tryggar verksamheten i ett avtalsbaserat samhälle och främjar marknadernas funktion samt utländska placeringar och investeringar i Finland. Å andra sidan kan en alltför utdragen rättsprocess till exempel vid behandlingen av miljötillståndsärenden minska investeringsviljan och till och med förhindra grön omställning. Domstolarnas oberoende samt förtroendet för rättsväsendets verksamhet är styrkor på vilka den finländska rättsstaten ska byggas också i framtiden. En stark profil som rättsstat är en internationell framgångs- och konkurrensfaktor.

Internationalisering. Internationaliseringen märks i alla rättsvårdande myndigheters verksamhet. En större del av kunderna än tidigare har utländsk bakgrund, och till exempel användningen av översättnings- och tolkningstjänster har ökat. Det internationella myndighetssamarbetet vid skötseln av ärenden har ökat avsevärt. Antalet övernationella normer som ska tillämpas i rättsvården har ökat, och vid den rättsliga prövningen ska i större omfattning än tidigare beaktas till exempel EU-lagstiftning och EU-domstolens praxis. Utöver mångspråkigheten medför den ökande kulturella mångfalden ett behov av att göra den finländska rättsvården förståelig för personer med olika kulturell bakgrund och att stärka förtroendet för myndigheternas verksamhet. Ett negativt fenomen i samband med internationaliseringen är att den organiserade brottsligheten breder ut sig, och i samband med den knarkbrottslighet, nätbrottslighet samt människohandel. Vid verkställigheten är det allt oftare nödvändigt att sätta sig in i olika internationella egendomsarrangemang som syftar till att dölja egendom och göra den onåbar för borgenärer.

En alltmer komplex brottslighet. Finländarnas vardagsliv är i genomsnitt fortfarande mycket tryggt. Internationella fenomen och konflikter märks dock också i Finland och kan i värsta fall orsaka instabilitet. Allt fler internationella hot riktas mot den inre säkerheten. Brottslighetens utveckling utmärks av att brottslighet som helt eller delvis genomförs på nätet och som är gränsöverskridande ökar samt blir hårdare och mer komplex. Å andra sidan märks också en ökning av våld, skjutvapen och droger i polisens uppgifter och senare i straffprocessen. Allt yngre personer är delaktiga i allvarlig våldsbrottslighet och drogbrottslighet. Antalet organiserade brottsliga grupper och antalet medlemmar i den har ökat i Finland. Dessa trender har lett till förändringar i domstolsärendenas struktur och rättsväsendets klientel. Exempelvis i fängelserna har det ökande antalet fångar med förbindelser till organiserad brottslighet lett till ett ökat behov av åtgärder för att begränsa brottsliga gruppers möjligheter att verka i fängelserna och för att garantera säkerheten för övriga fångar.

Teknologisk utveckling. Utnyttjandet av teknologi och digitalisering samt teknologiberoendet i olika verksamheter spelar en viktig roll i en föränderlig arbetsmiljö. Den teknologiska utvecklingen innebär möjligheter som ett rättsväsende i förändring bör kunna utnyttja. Det digitala uträttandet av ärendet hos myndigheterna har ökat betyd-

ligt. Distansarbete, domstolssammanträden på distans, diskussioner som förs på distans och skötsel av ärenden på distans hör till vardagen. Informationssystemen hos aktörerna inom rättsvården har setts över, och gamla system har ersatts och utvecklats. Förändringarna i verksamheten och systemutvecklingen fortsätter. Ett nytt utvecklingsområde är cybersäkerheten och de krav den ställer för att säkerställa kontinuiteten i verksamheten. Inom rättsväsendet har den digitala omställningen varit långsam och belastat rättsvårdens verksamhet, ekonomi och personal.

Befolkningsutveckling och arbetskraft. Utmaningarna i Finlands befolkningsutveckling har samband med en åldrande befolkning, en minskande befolkning i arbetsför ålder samt en snabbt minskande nativitet. I Finland har befolkningen koncentrerats till städer och deras närmaste omgivning. I nuläget bor mer än 70 % av befolkningen i stadsregioner. Inom rättsvården är antalet klienter och rusningarna störst hos myndigheterna i befolkningscentra. Befolkningsutvecklingen märks inom rättsvården också så att äldre klart oftare än tidigare är brottsoffer. Att befolkningen blir äldre torde framöver också leda till ett ökande antal socialärenden vid förvaltningsdomstolarna. På arbetsmarknaden är behovet av högutbildad arbetskraft störst, och i allt fler yrkeskategorier råder brist på kunniga personer. Också inom rättsvården är det utmanande att få tillräcklig och kunnig arbetskraft till vissa regioner och uppgifter. Dessutom är det särskilt utmanande att få personal som kan betjäna på svenska. Den utvecklingen äventyrar delvis fullgörandet av de språkliga rättigheterna i rättsskyddstjänster för medborgarna. Rättsvården bör kunna svara mot den alltmer komplexa befolkningsbasen och tillhandahåller tjänster jämbördigt för olika befolkningsgrupper. Exempelvis för Rättsregistercentralen har det redan en längre tid varit en utmaning att få yrkeskunnig IT-personal, och för Brottsförklaringsmyndigheten att få övervakande personal med utbildning inom branschen. Under senare tid har också allt större utmaningar med att rekrytera jurister identifierats.

Under tidigare år har personalminskningar inom ramen för produktivetsprogrammet för offentliga sektorn genomförts inom rättsvården. Ändringarna i arbetsmängden och uppgifternas kravnivå har dock krävt allt bredare kunnande och mer arbetstid av personalen. Också överbelastning av rättsväsendets personal har blivit ett problem. Under innevarande regeringsperiod har anslagen för rättsvården ökat, och mer personal än tidigare har anställts. Samtidigt har resursbehovet för kontinuerlig rekrytering och introduktion medfört utmaningar. Till den del det är fråga om tidsbegränsade tilläggsresurser är rekryteringen och introduktionen i praktiken kontinuerlig, och kräver också arbetsinsatser av erfaren personal.

Skuldsättning. Finländarnas skuldsättning har länge ökat. Bland annat hushållens historiskt höga skuldsättningsgrad samt antalet personer med betalningsstörningar, utskningsgäldenärer och summariska indrivningsärenden vid tingsrätterna vittnar om

att skuldsättningsproblemet fördjupas och risken för överskuldsättning ökar. Skuldsättningens utveckling påverkas av flera samhällsliga faktorer, såsom arbetslöshet och socialskyddets nivå samt utbudet av krediter och den låga räntenivå som rått länge. För att ett kredit- och konsumtionssamhälle ska fungera krävs å ena sidan fungerande indrivnings- och verkställighetsprocesser inom rättsvärderna samt å andra sidan målmedvetna åtgärder för att förhindra skuldsättning och bekämpa dess negativa följder. Behovet av ekonomi- och skuldrådgivning, ekonomisk rådgivning som föregår utsökning samt olika slags förvaltningsövergripande stödåtgärder har ökat. Att stärka det ekonomiska kunnandet är ett viktigt sätt att bekämpa överskuldsättning.

Den globala ekonomin. När den internationella verksamhetsmiljön förändras är stabilitet och förutsägbarhet den finländska rättsstatens viktigaste styrkor. Den senaste tidens förändringar i verksamhetsmiljön, såsom covid-19-pandemin, Rysslands anfallskrig mot Ukraina och EU-sanktionerna till följd av det, har också märkt på rättsvärdernas verksamhetsfält. Utöver de verksamhetsmässiga förändringarna får förändringarna i den internationella verksamhetsmiljön också ekonomiska konsekvenser. Produktionskostnaderna ökar till exempel till följd av dyrare energi och råvaror. Inflationen påverkar också aktörerna inom rättsvärderna, till exempel genom att utgifterna för utrymmen ökar.

3 Rättsvårdens målsättningar och verksamhetsförutsättningar

- **En fungerande rättsstat och ombesörjandet av dess verksamhetsförutsättningar är viktigt för hela samhället.**
- **Finansieringsglappet för rättsvården har länge diskuterats, och personalen inom rättsvården har klart minskat under 2000-talet.**
- **Organisationsstrukturer, digitala tjänster och arbetssätt har utvecklats långsiktigt, men det förefaller klart att behandlingstiderna kommer att fortsätta öka med nuvarande resurser.**
- **Rättsvårdens sammanlänkade struktur och beroendeförhållandena mellan aktörerna förutsätter proportionerliga anslag för hela kedjan samtidigt som kedjans funktionalitet förbättrats systematiskt på ett sätt som höjer produktiviteten.**
- **Utgångspunkten bör vara att rättsvårdens personal är fast anställd.**
- **För att trygga rättsvårdens verksamhetsförutsättningar och uppnå rimliga mål för rättsvården är behovet av tilläggspersonal sammanlagt omkring 1 200 årsverken fram till 2030. Det förutsätter en anslagsökning i medeltal 90 miljoner euro för rättsvården.**

Finansieringsglappet. Anslagsnivån för aktörerna inom rättsvården har varit strikt under hela 2000-talet. Under ram- och budgetförhandlingarna har det utöver lönejusteringar enligt statens tjänste- och arbetskolektivavtal endast varit möjligt att få budgetfinansiering för en del av hyresutgifterna, och för flera nybyggnadsprojekt som genomförts har finansieringsbehovet endast delvis beaktats i statsbudgeten. Delvis har det varit möjligt att kompensera bristen på anslag med anslag av engångsnatur för att åtgärda köer. Till följd av budgetläget har det bland annat varit nödvändigt att skjuta upp utvecklingsprojekt som berört digitalisering och utrymmen. Visstidsanställning av personal har ökat det administrativa arbetet och bidragit till att arbetet blivit mindre effektivt.

Lagutskottet i riksdagen har upprepade gånger erinrat om att aktörerna inom justitieministeriets förvaltningsområde har en central roll när det gäller att trygga rättsstatens

funktion och betonat att de ansvarar för statens kärnuppgifter, som måste skötas effektivt och tillförlitligt för att samhället ska vara stabilt och säkert.⁵ Utskottet har också betonat att rättsstaten och dess funktion inte är någon självklarhet utan att man konstant måste värna dessa, och att i det ingår att trygga en behörig och tillräcklig finansiering.⁶ Finansutskottet har ansett det vara nödvändigt att verksamhetsförutsättningarna för rättsvården och hela rättsvårdskedjan tryggas på ett hållbart sätt.⁷ Såväl kedjan för straffrättsvård som kedjan för förvaltningslinjen förutsätter en balanserad och tillräcklig resursering av de myndigheter som ingår i kedjorna. Punktfinansiering av en viss del av kedjan ger ingen helhetseffekt, och det kan till och med uppkomma flaskhalsar som bromsar processerna i kedjan.

I Matti Näsis utredning över lägesbilden⁸ i fråga om straffärenden betonas det att varje aktör i straffprocessen bör ges tillräcklig finansiering för sin kärnverksamhet och att den bör fördelas jämnt på alla aktörer. I de intervjuer med domare och åklagare som ingick i utredningen framkom det att förändringar i en aktörs resurser ofta upplevdes påverka andra aktörer i straffrättskedjan så att ett ojämnt ärendeflöde ledde till att ärenden hopades i nästa fas i kedjan, vilket ackumulerades senare. Dessutom framkom det i intervjuerna att det i fråga om resurser är svårt att agera koordinerat, eftersom finansieringen för olika aktörer i den straffrättsliga kedjan kommer från olika källor (olika ministerier), och i fråga om eventuella tilläggsresurser ofta också vid något olika tidpunkt. I fråga om den straffrättsliga kedjan som helhet finns det därför utrymme för förbättring av "samspelet" mellan olika aktörer, det vill säga polisen, åklagaren och domstolarna.

Under 2020 och 2021 har tillräcklig resursering av myndigheterna för att trygga de grundläggande fri- och rättigheterna varit ett särskilt inspektionstema för Justitieombudsmannens kansli.⁹ Problem i anslutning till resursfördelningen kunde till exempel leda till att myndigheten inte kunde behandla ärendet inom den lagstadgade tidsfristen eller att systemutvecklingen försvårades avsevärt. Resursproblemen inverkade direkt på att de grundläggande fri- och rättigheterna för en person som uträttar ärenden hos en myndighet inte tillgodoses, till exempel i form av långa handläggningstider. Samtidigt belastade utmaningarna med resurserna personalen oskäligt.

⁵ Se bl.a. LaUU 14/2022 rd, LaUU 8/2020 rd, LaUU 3/2020 rd, LaUU 5/2019 rd.

⁶ LaUU 22/2018 rd.

⁷ FiUB 12/2021 rd.

⁸ Näsi 2022, [Rikosasioiden tilannekuva ja muutostekijät viranomaisten tilastojen ja haastattelujen valossa](#) (endast på finska).

⁹ Se t.ex. Riksdagens justitieombudsman 2021 och 2022, [Berättelse år 2020](#) s. 187–191, [Berättelse år 2021](#), s. 153–158.

I praxis inom laglighetsövervakningen har det traditionellt ansetts att en myndighet inte till exempel till följd av stor arbetsmängd, resursbrist eller problem som gäller organiseringen av arbetet får underlåta att fullgöra sina lagstadgade skyldigheter. Som godtagbara skäl till att ärenden fördröjs har vanligen inte betraktats små resurser, utan det har konstaterats att myndigheten genom effektiv arbetsledning, organisering av arbetet och utveckling av arbetssätten samt genom andra tillgängliga metoder som förbättrar arbetsgången ska se till att handläggningstiderna hålls skäliga. Under senare år har det dock observerats att de metoder som nämns ovan inte nödvändigtvis alltid är tillräckliga, utan att det kan vara fråga om ett missförhållande mellan de krav som ställs på myndighetens verksamhet i lagen och de resurser myndigheten använt. Ur laglighetsövervakningens perspektiv är det väsentligt att de resurser en myndighet ges motsvarar lagstiftarens beställning på myndighetens verksamhet. Om tillräckliga resurser saknas kan det i praktiken vara omöjligt att iaktta lagen.

I samband med beredningen av denna redogörelse gjordes internationella jämförelser av rättsvårdens resurser i andra nordiska länder och EU-stater. Jämförelsen visade att tillgången till statistik är dålig och att sättet att statistikföra ärenden kan variera mellan länder. När också sätten att organisera rättsvården varierar avsevärt ansågs det till följd av osäkerhetsfaktorerna inte ändamålsenligt att presentera några internationella jämförelser.

Budgetanslag. Under senare år har anslagen inom justitieministeriets huvudtitel i statsbudgeten sammanlagt uppgått till omkring en miljard euro. I den ordinarie budgeten för 2011 var anslaget för huvudtiteln 836 miljoner euro, vilket var 1,7 % av budgetens totalsumma. I den ordinarie budgeten för 2022 är anslaget för huvudtiteln 1,04 miljarder euro, vilket är 1,5 % av budgetens totalsumma. Nivån på anslaget för rättsvården har sjunkit i förhållande till budgetens totalsumma, trots att uppgifterna för aktörerna inom rättsvården inte har minskat. Utgiftsramen för justitieministeriets huvudtitel har ökat med ca 20 % från 2011 till 2021, men ökningen har varit mindre än ökningen av statens utgiftsramar som helhet. På tio år har statens utgiftsram ökat med nästan 13 miljarder euro, så att den 2021 var ca 34 % större än 2011. Inom inrikesministeriets huvudtitel har polisens utgifter under motsvarande period (2011–2021) följt samma trend som justitieministeriets utgiftsram, och ökat med ca 19 %. En fungerande och smidig rättsvård kräver också effektivitet och rätt dimensionerade resurser i första ändan av den straffrättsliga kedjan, det vill säga för polisens förundersökning.

Av rättsvårdens utgifter 2021 reserverades merparten, omkring 72 %, för löneutgifter. IKT-utgifter utgjorde ca 10 %, utgifter för utrymmen ca 10 %, avgifter till Palkeet¹⁰ och resor vardera nästan 1 % samt övriga utgifter ca 7 %: Mellan aktörerna finns vissa

¹⁰ Servicecentret för statens ekonomi- och personalförvaltning.

skillnader i kostnadsstrukturen; exempelvis var Åklagarmyndighetens löneutgifter i medeltal 80 % medan de var 60 % för Brottspåföljdsmyndigheten. En stel kostnadsstruktur medger inga snabba anpassningsåtgärder utan att verksamheten blir lidande.

Under perioden 2011–2021 förekom inga stora variationer i den genomsnittliga kostnadsstrukturen hos aktörer inom rättsvården, med undantag för att IKT-utgifterna ökade avsevärt i slutet av perioden. IKT-utgifterna var 2011 i medeltal 5 %, och 2021 hade de fördubblats till 10 %: Av ökningen i IKT-utgifter grundar sig hälften på ökningen i de utgifter Valtor¹¹ fakturerar (arbetsstationer, applikationslösningar) och hälften på anskaffning och utveckling av centrala informationssystem för rättsvården. För tio år sedan låg justitieförvaltningen betydligt efter den teknologiska utvecklingen, och en nödvändig korrigerande av situationen märks som en ökning av IKT-utgifterna. För de verksamhetssektorer som granskas i denna redogörelse har IKT-utgifterna ökat mer än 50 miljoner euro, från 39 miljoner euro till ca 91 miljoner euro, under perioden 2014–2020.

Balansen mellan utgifter och inkomster för rättsvården. Verksamhetsutgifterna för de aktörer inom rättsvården som behandlas i denna redogörelse uppgick 2021 sammanlagt till 795 miljoner euro. Det utgör 1,3 % av statsbudgetens totalbelopp. De intäkter aktörerna årligen redovisar till staten uppgår sammanlagt till ca 700 miljoner euro. Intäkterna för aktörerna inom rättsvården är av avsevärd betydelse för statsekonomi i förhållande till rättsvårdens utgiftsnivå. Att trygga resurserna för aktörerna inom rättsvården är nödvändigt också för att garantera statens fiskala intressen.

I statsbudgeten för 2022 består klientavgiftsintäkterna för aktörerna inom rättsvården av domstolarnas avgiftsintäkter 45 miljoner euro, intäkter av utredningsavgifter 82 miljoner euro, avgiftsintäkter för allmän intressebevakning 30 miljoner euro och övriga intäkter 3 miljoner euro. Dessa klientavgiftsintäkter är inte knutna till betalning av myndigheternas utgifter. Dessutom debiterar Rättsregistercentralen årligen böter och påföljdsavgifter som olika myndigheter påför som sammanlagt uppgår till 120 miljoner euro, och Utsökningsverket driver in obetalda statliga skatter och avgifter, samt redovisar bland annat genom spårning av brottsnytta sammanlagt mer än 400 miljoner euro per år till staten.

Årsverken. Nedskärningar av antalet årsverken enligt statens produktivhetsprogram gjordes också inom justitieministeriets förvaltningsområde från och med 2007. När det sammanlagda antalet årsverken hos aktörerna inom rättsvården 2006 var ca 9 100, var det 2018 ca 8 000. Minskningen förklaras också av strukturella förändringar. Fastighetsinskrivningsärendena överfördes 2010 från tingsrätterna till Lantmäteriverket (–

¹¹ Statens center för informations- och kommunikationsteknik.

200 årsverken) och hälso- och sjukvården för fångar överfördes 2016 från Brottspåföljdsmyndigheten till Institutet för hälsa och välfärd (–180 årsverken). Å andra sidan har nästan varje år ny lagstiftning trätt i kraft, och uppgifterna för olika aktörer inom rättsvården har utökats. Under innevarande regeringsperiod, från 2019 till 2021, har det sammanlagda antalet årsverken ökat något. Delvis är det fråga om finansiering för viss tid för att lösa upp de köer covid-19-pandemin orsakat.

Tabell 1. Antalet årsverken hos aktörer inom rättsvården 2006, 2010, 2014, 2018 och 2021 samt förändring från 2006 till 2021.

Ansvarsområden	2006	2010	2014	2018	2021	Förändring 2006–2021
Domstolsverket	3 495	3 250	3 150	3 236	3 376	-119
Brottspåföljdsmyndigheten	3 133	2 961	2 734	2 498	2 561	-572
Utsökningsverket	1 391	1 311	1 271	1 118	1 087	-304
Åklagarmyndigheten	546	536	537	551	557	11
Allmän rättshjälp	458	430	393	417	389	-69
Rättsregistercentralen	50	50	115	151	163	113
Konsumenttvistnämnden	30	33	32	37	35	5
SAMMANLAGT	9 103	8 571	8 232	8 008	8 196	-907

Dessutom förstärktes den allmänna intressebevakningen (592 årsverken 2021) 2009 och ekonomi- och skuldrådgivningen (190 årsverken) 2019. Allmänna intressebevakningstjänster produceras av intressebevakningsbyråerna och ekonomi- och skuldrådgivningstjänster av rättshjälpsbyråerna. Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden (4 årsverken) inledde sin verksamhet 2015 i anslutning till justitieministeriet. En del av personalen vid justitieförvaltningens datatetnikcentral överfördes 2014 till Rättsregistercentralen. Domstolsverket (64 årsverken) grundades 2020.

Organisationsstrukturer. Sedan 2019 utgör Åklagarmyndigheten en riksomfattande myndighet. Också Utsökningsverket inledde sin verksamheten i en modell med en enda myndighet 2020. Domstolsverket, som sköter centrala förvaltningsuppgifter för de oberoende domstolarna, grundades 2020. Det första skedet av organisationsreformen inom Brottspåföljdsmyndigheten trädde i kraft hösten 2022. Organisationsstrukturen inom förvaltningsområdet har utvecklats långsiktigt. När det i början av milleniet sammanlagt fanns mer än 400 olika aktörer i form av ämbetsverk inom rättsvården, är antalet ämbetsverk i nuläget mindre än 50. Dessutom har justitieministeriet föreslagit att rättshjälps- och intressebevakningsdistrikten som finns i anslutning till ministeriet ska bilda ett riksomfattande ämbetsverk och att specialmyndigheterna inom förvaltningsområdet ska sammanföras administrativt. Förändringarna ger ministeriet

möjlighet att koncentrera sig på statsrådsuppgifter, och rollerna och ansvarsområdena för aktörerna inom förvaltningsområdet blir tydligare.

Utrymmen. När antalet verksamhetsställen minskar har utrymmena inom justitieministeriets förvaltningsområde minskats avsevärt, och användningen av utrymmena har effektiviserats. Trots det har förvaltningsområdet fortfarande ca 540 hyresavtal med flera olika hyresvärdar. De årliga hyresutgifterna för utrymmena är sammanlagt ca 100 miljoner euro, och övriga utgifter för utrymmena ca 10 miljoner euro.

Av den yta justitieministeriets förvaltningsområde hyr är nästan 70 % knuten till användningsändamålet (bl.a. sessionssalshelheter för domstolar samt fängelser) och endast ca 30 % kontorsutrymmen. Dessa specialutrymmen står för betydande kostnader i form av byggande, grundrenovering och grundförbättring av utrymmen, vilka proportionellt sett belastar verksamheten mer i form av hyra än inom många andra förvaltningsområden. Av Brottsförmyndighetens fängelseutrymmen bedöms ca 55 % vara i behov av grundrenovering inom de närmaste tio åren. Av de övriga utrymmena inom förvaltningsområdet bedöms ca 25 % vara i behov av grundrenovering. Modernisering av utrymmenas kvalitetsnivå bland annat i fråga om säkerhet, kundbetjäning och luftkonditionering leder till att hyrorna stiger. Trots att användningen av utrymmena effektiviserats i allt högre grad kan hyresutgifterna ändå stiga.

Under innevarande regeringsperiod har inga ändringar gjorts i nätet av verksamhetsställen. Brottsförmyndighetens utredning om fängelsenätet, som gäller framtida utvecklingsbehov och blir klar hösten 2022, visar att det nuvarande omfattande fängelsenätet som innehåller ganska små enheter inte motsvarar Brottsförmyndighetens framtida verksamhetsmässiga behov. Ur övervakningens perspektiv binder de gamla utrymmeslösningarna arbetskraft och förutsätter dyra och oändamålsenliga tekniska övervakningssystem. Utrymmena är till stor del i slutet av sin tekniska livscykel, och det är inte möjligt att renovera dem så att de motsvarar den nya verksamhetens krav. Fängelsenätsutredningen visar att det är möjligt att genom att placera fängelser av ändamålsenlig storlek på geografiskt rätt platser göra verkställigheten av straff och tjänsteproduktionen mer verkningsfull, effektiv och säker samt att på lång sikt uppnå betydande samhällsliga inbesparingar och fördelar.

Syftet med statens gemensamma reform service- och utrymmesreform är att samla besöksärenden vid gemensamma kundserviceställen för offentliga sektorn och därmed också effektivisera statsförvaltningens utrymmesnät. Inom justitieministeriet förvaltningsområde berör beredningen rättshjälps- och intressebevakningsdistrikten, Utvärderingsverket och Brottsförmyndighetens byråer för samhällspåföljder. Inställningen till reformen är positiv under förutsättning att aktörernas särdrag beaktas och att finansieringen ordnas på ett balanserat sätt.

Digitalisering. Rättsregistercentralen ansvarar i nuläget för en stor del av den centraliserade utvecklingen av den enhetliga teknologin för rättsvården och företräder förvaltningsområdet vid samordningen av Valtors tjänster. Under senare år har rikligt med ny teknologi tagits i bruk inom rättsvården. De digitala verktyg och kontorsprogram personalen förfogar över har uppdaterats enligt statsförvaltningens gemensamma koncept. Samtidigt har flera informationssystem inom rättsvården uppdaterats. Den digitala omställning har varit nödvändig men långsam, och den har belastat verksamheten, ekonomin och personalen. Det ska också erkännas att man inte har lyckats implementera systemen på bästa möjliga sätt.

Uppdateringen av teknologi och arbetssätt innebär att en del ärendeprocesser är digitala, men ännu återstår många manuella arbetsskeden. Material överförs mellan aktörerna via digitala gränssnitt, men fortfarande också på papper, som e-postbilagor och via servrar. Många ärenden handläggs fortfarande i pappersform, eller så skannas pappersdokument digitalt. Den digitala kommunikationen fördröjs av att informationssystemen inte är kompatibla sinsemellan. Terminologin, datamodellerna och koderna systemen använder skiljer sig åt sinsemellan. Dessutom är mängden information som stödjer informationsöverföring och som lagras i strukturerad form ännu liten. För att förbättra situationen har Rättsregistercentralen gått in för en striktare styrning och harmonisering av systemarkitekturen samt inlett ett program för utveckling av informationsarkitekturen inom förvaltningsområdet. Också i gränsöverskridande verksamhet och i utvecklingen av informationssystemen till exempel tillsammans med polisen och Åklagarmyndigheten är det viktigt att systemen är kompatibla.

Den digitala omställningens blir ännu viktigare eftersom justitieförvaltningens verksamhet är informationsintensiv och processerna innebär informationsutbyte mellan olika aktörer. Systemen ska ge möjlighet till digital behandling av information, uppföljning av förlopp, livscykelhantering, säker förvaring samt pålitlig statistikföring och rapportering som automatiseras i så stor utsträckning som möjligt. Systemen betjänar inte enbart aktörer inom rättsvården, utan de innebär också kontakter med aktörer inom andra förvaltningsområden såsom polisen och andra förundersökningsmyndigheter.

De ärenden rättsvården handlägger är komplexa och förutsätter omfattande juridisk prövning. Alla arbetsskeden kan inte automatiseras. En del processkedjor har ändå digitaliserats, de digitala arbetssätten har ökat och mängden papper som hanteras har minskat betydligt. Digitaliseringen samt utökningen av funktioner som digitaliseras och automatiseras bör fortsätta, och möjligheterna med automatiskt beslutsfattande bör undersökas. Digitaliseringen bör vara en del av rättsvårdens kedja med fungerande informationsflöden.

Utöver de rättsvårdens interna, operativa informationssystem¹² har det inom förvaltningsområdet utvecklats olika slags digitala kundgränssnitt för medborgare, myndigheter och andra berörda. Förutsättningarna för att hitta och anlita tjänster samt tillgången till dem bör utvecklas så att verksamheten löper bättre och tillgången till språklig service tryggas. Kundupplevelsen och servicedesignen har redan delvis beaktats vid utvecklingen av tjänsterna, men till många delar är kundtjänsterna ännu myndighetscentrerade och svåra att använda ur intressegruppers och kunders perspektiv. Framöver finns det behov av att satsa på kartläggning av kundernas behov och på tjänsternas användbarhet och kundstöd. Trots det teknologiska utvecklingsarbetet bör jämbördiga rättigheter och juridiska tjänster fortfarande tryggas också för dem som inte använder internet eller digitala tjänster.

Genom utveckling av rättsvårdens långa processer som överskrider organisationsgränser kan betydande fördelar uppnås i framtiden. Målet är att gå från nuvarande utveckling av enskilda punkter till utveckling av långa värdekedjor samt förbättring av processernas kompatibilitet och smidighet. Bland annat inom kundbetjäningen samt i processerna för verkställighet och indrivning har det funktioner identifierats som i hög grad kan automatiseras. Processutvecklingen innefattar också fortsatt utveckling av centrala informationssystem inom förvaltningsområdet samt integrering av sammanlänkade system mellan sektorer och över förvaltningsgränser (till exempel polisens VITJA-system). Artificiell intelligens innebär en stor potential för utvecklingen av justitieförvaltningens verksamhet. I synnerhet automatiseringen av flera återkommande och forbundna uppgifter frigör personal inom justitieförvaltningen för uppgifter som producerar mer samhällligt mervärde. Om en gemensam applikationsplattform utnyttjas faller flera arbetsskeden bort nästan helt i framtida projekt, när utvecklingen kan grunda sig på en befintlig lösning. Med hjälp av molntjänster är det också möjligt att effektivisera den framtida utvecklingen av befintliga tjänster under förutsättning att molntjänsterna också är juridiskt hållbara.

När tjänster som i nuläget ofta tillhandahålls fysiskt, per telefon eller per e-post styrs till digitala kanaler kommer kundserviceprocesserna att effektiviseras, vilket sparar manuell arbete och minskar behovet av personlig service.

Personal. Ämbetsverkens personal inom rättsvården blir alltmer kvinnodominerad, och samtidigt kommer många att pensioneras inom de närmaste åren. Sjukfrånvaron

¹² Systemet AIPA för Åklagarmyndigheten och de allmänna domstolarna, systemet HAIPA för förvaltningsdomstolarna och specialdomstolarna, Rättsregistercentralens system Rajsa, Utsökningsverkets system Uljas, Brottsförhållningsmyndighetens system Roti, Allmänna intressebevakningens system Edvard, Rättshjälpens system Romeo, Ekonomi- och skuldrådgivningens system Venla samt konsumenttvistenämndens system Krista. Dessutom olika slags kundgränssnitt för rättsvårdens processer och register som Rättsregistercentralen upprätthåller.

inom förvaltningsområdet uppvisar delvis oroande trender. Man har inte lyckats minska sjukfrånvaron vid alla ämbetsverk, och de långvariga fallen av frånvaro samt frånvaro till följd av psykisk ohälsa har delvis ökat. Arbetsnöjdheten håller ändå allmänt taget en god nivå, och arbetsplatsen rekommenderas för andra. Lönen anses otillräcklig i förhållande till arbetets kravnivå. Eftersom en stor del av personalen inom förvaltningsområdet inte har någon arbetstid, finns inga tillförlitliga uppgifter om deras användningstidsanvändning och huruvida vilotiderna är tillräckliga.

Kompetensutvecklingen och utbildningen för personalen inom rättsvården är ofta välorganiserad och kvalitativ. För flera uppgifter krävs grundutbildning och fortbildning som ämbetsverket ordnar. Ämbetsverken har utvecklat sin utbildningsverksamhet, och utbildningar på distans som också delvis blivit vanligare till följd av det digitala språnget har gett fler än tidigare möjlighet att delta i utbildningar. Utbildningar på distans leder till att kostnaderna för deltagande och den tid som går åt till resor minskar. Å andra sidan upplever allt fler till följd av resursbrist att det inte finns tillräcklig tid för fortbildning. Ämbetsverken inom förvaltningsområdet samarbetar också inom utbildningsverksamheten.

Ämbetsverken inom rättsvården har avsevärda rekryteringsutmaningar. Situationen varierar dock, och det finns flera förklarande faktorer. Rekryteringen påverkas till exempel av orten, uppgiftsbeskrivningen, lönesättningen, hur känd arbetsgivaren är, utbildningsutbudet på orten och arbetsmarknadsläget inom branschen. Det är också utmanande om många är anställda på viss tid, vilket leder till större personalomsättning och påverkar hur personalen förbinder sig till arbetsgivaren. Det är också svårt att anställa kortvarigt på viss tid, vilket ökar arbetsbördan för den befintliga personalen. Rekryteringsutmaningarna förklaras också delvis av den allmänna situationen på arbetsmarknaden samt av samhällsutvecklingen. Vid bedömningen av situationen på arbetsmarknaden och framtida utbildningsvolymerna kan det dock antas finnas potentiella nya tjänsteinnehavare, men åtminstone ur rättsvårdens perspektiv förefaller utbudet inte möta efterfrågan.

Rättsvården lider brist på personal till följd av otillräckliga ekonomiska resurser, och delvis till följd av stor personalomsättning. Personalomsättningen binder de redan knappa personalresurserna med kontinuerlig rekrytering och inkörning av ny personal. Ämbetsverken inom rättsvården har redan vidtagit åtgärder för att utveckla verksamheten och personalens kompetens, öka personalens delaktighet och lösa rekryteringsutmaningarna.

Fullgörandet av språkliga rättigheter. En särfråga som berör hela rättsvårdens resurser är tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna i rättsskyddstjänster till medborgarna, samt beaktandet av olika gruppers behov. Tillgången till tvåspråkig service inom justitieförvaltningen är inte på tillräcklig nivå i de tvåspråkiga regionerna. I de

tvåspråkiga regionerna bör domstolsenheternas kontinuitet, tillgången till svenskspråkiga tjänster och en tillräcklig närvaro av andra myndigheter inom rättsvården tryggas. Vid rekrytering av personal i de regionerna gör det dessutom ses till att tillräcklig vikt fästs vid den språkkunskap som krävs för service på svenska. De utmaningar som berör språkliga rättigheter ligger dock delvis utanför justitieförvaltningens påverkningsmöjligheter. Vid rekryteringen av tvåspråkiga jurister och annan tvåspråkig personal är det ständigt aktuellt att antalet personer som avlagt examen på svenska är litet i förhållande till efterfrågan på arbetsmarknaden. Det är allmänt taget en utmaning att kunskaperna i svenska försvagas hos jurister och annan personal. I den färskas nationalspråksstrategin betonas också nya slags möjligheter att till exempel definiera behörighetskrav för personal.

Målsättning. Långa handläggningstider är det viktigaste problemet inom rättsvården. Också Brottspåföljmyndigheten har till följd av resursbrist svårigheter att uppnå en tillräcklig nivå på verksamheten och säkerheten vid verkställighet av fängelsestraff. I tabell 2 beskrivs i form av nyckeltal för aktörerna inom rättsvården en skälig målbild, dvs. hurudana genomsnittliga handläggnings- och kötider samt övriga resultat som är möjliga att uppnå genom att förbättra verksamhetens effektivitet och öka resurserna. Effektiviseringsåtgärderna har samband med teknologisk utveckling, i synnerhet i form av digitalt myndighetssamarbete och kundservice. Det är också möjligt att sträva efter produktivitet genom ändringar i servicenivån och digitalisering.

Produktiviteten i rättsvårdsverksamheten har granskats matematiskt i form av förhållandet mellan antalet avgjorda ärenden och personalmängden, samt i form av ekonomin i verksamheten (kostnader i förhållande till antalet avgjorda ärenden). En helhetsbild fås när också en beskrivning av verksamheten till exempel utifrån handläggnings-tider beaktas. Av materialet för perioden 2016–2021 framgår att en enskild person i genomsnitt avgör allt färre ärenden, vilket innebär att produktiviteten har försämrats. Samtidigt har verksamheten också blivit mindre ekonomisk, eftersom ett avgörande kostade mer 2021 än 2016. Ur ett matematiskt perspektiv har produktiviteten allmänt taget försämrats och behandlingstiderna har blivit längre, trots att så inte skett hos alla aktörer. Det bör noteras att produktiviteten inte bör försvagas för att de uppställda målen ska kunna nås och fortsatt uppfyllas med den dimensionering av anslagen som föreslås i denna redogörelse. Förslag till åtgärder för förbättrad produktivitet finns i bilaga 2 till redogörelsen.

I tabell 2 presenteras ett sammandrag som gjorts internt inom justitieförvaltningen över skäliga genomsnittliga handläggningstider för ärenden och andra väsentliga mål för rättsvårdsverksamheten. De resursbehov som anges i tabell 3 har beräknats utifrån dessa mål så att det ska råda balans mellan de krav som ställs upp för rättsvår-

den och rättsvårdens resurser. Resurserna bör trygga rättsstatens vardagliga verksamhet och ge yrkesutbildade personer inom rättsvården möjlighet till ett meningsfullt och motiverande arbetsliv.

På lång sikt är målen i redogörelsen dock inte tillräckligt ambitiösa, utan styrningen av justitieförvaltningen och ledningen av aktörerna inom den bör sträva efter att delvis klart förkorta behandlings- och genomgångstiderna för ärenden. Målen för handläggningstiderna i denna redogörelse beskriver därför den finländska rättsstatens vardag i nuläget och en förbättring av nuläget, men framöver bör målen omprövas.

Tabell 2. Nyckeltal för rättsvårdsverksamheten 2011, nuläge och målbild.

Ansvarsområden	Beskrivning av målet	År 2011	Nuläge	Målbild
Domstolar	Genomsnittlig handläggningstid			
	Brottmål, samtliga (TR)	3,5 mån.	5,8 mån.	4 mån.
	Brottmål, skriftliga (TR)	1,7 mån.	2,7 mån.	2 mån.
	Brottmål, huvudförhandling (TR)	3,9 mån.	6,8 mån.	5 mån.
	Omfattande tvistemål (TR)	8,4 mån.	9,7 mån.	7 mån.
	Summariska tvistemål (TR)	2,4 mån.	2,6 mån.	2 mån.
	Hovrätt ¹³	6,3 mån.	6,4 mån.	5 mån.
	Förvaltningsdomstol	7,8 mån.	9,6 mån.	7 mån.
	Arbetsdomstolen	5,6 mån.	14,3 mån.	6 mån.
	Marknadsdomstolen	8,3 mån.	7,9 mån.	6 mån.
	Försäkringsdomstolen	11,5 mån.	12,2 mån.	7 mån.
	HD, besvärstillstånd förkastats	5,0 mån.	4,0 mån.	4 mån.
	HD, avgörande i sak	18,6 mån.	15,3 mån.	15 mån.
	HFD, besvärstillstånd förkastats	9,6 mån.	6–7 mån.	5 mån.
	HFD, avgörande i sak	13,7 mån.	11,8 mån.	11 mån.
Åklagarmyndigheten	Genomsnittlig handläggningstid			

¹³ Vid hovrätterna var 2021 den genomsnittliga handläggningstiden för ärenden som handläggs i huvudförhandling (26 % av besvären) 13,0 månader, och för ärenden som handläggs i skriftligt förfarande 4,2 månader.

Ansvarsområden	Beskrivning av målet	År 2011	Nuläge	Målbild
	Samtliga ärenden	1,9 mån.	2,5 mån.	1,8 mån.
	Enkla ärenden	1,6 mån.	1,9 mån.	1,5 mån.
	Medelsvåra ärenden	2,8 mån.	4,2 mån.	2,7 mån.
	Krävande ärenden	4,1 mån.	5,5 mån.	3,9 mån.
Allmän rättshjälp	Ökning i antal ärenden			4 500
	Kötid	13,1 dagar	13,6 dagar	8 dagar
Utsökningsverket	Genomsnittlig handläggningstid	-	9,1 mån.	Mindre än 7,6 mån.
	Utsökningsresultat ¹⁴	0,94 md €	1,2 md €	1,2 md €
	, av vilket till staten redovisas	0,45 md €	0,43 md €	0,43 md €
	Intäkter av utsökningsavgifter	68,7 mn €	83,7 mn €	84 mn €
Brottspåföljdsmyndigheten	Rehabiliterande fångarbete	16 h/vecka	21 h/vecka	35 h/vecka
	Deltagare i samhällspåföljdsverksamhet	-	7 %	15 %
	Tid utanför cellen	-	-	8 h/dag
	Sysselsättningstid för fångar i avskildhet	-	-	2 h/dag
	Anstaltssäkerhetsindex ¹⁵	-	118	95
Allmän intressebevakning	Ökning av antalet huvudmän per år			1 000
	Antal huvudmän per årsverke	58	66	67
Ekonomi- och skuldrådgivning	Ökning i antal ärenden			7 000
Konsumenttvistenämnden	Genomsnittlig handläggningstid	8 mån.	14 mån.	6 mån.
Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden	Genomsnittlig handläggningstid	-		
Rättsregistercentralen	Verkställda fordringar per årsverke	23 635 st	17 184 st	25 000 st
	Verkställighetskostnader per årsverke	3,90 €	7,11 €	4,00 €

¹⁴ Om de planerade ändringarna i utsökningsbalken som gäller höjning av skyddsbeloppet och ett ökat antal frimånader genomförs, minskar indrivningsresultatet.

¹⁵ Anstaltstrygghetsindexet består av element som beskriver fängelsernas förvarings-säkerhet, situationer när våld eller maktmedel utövas samt droganvändning. Ju lägre siffra, desto bättre säkerhet.

Ansvarsområden	Beskrivning av målet	År 2011	Nuläge	Målbild
	Utlämnade registeruppgifter per årsverke	48 645 st	48 948 st	50 000 st
	Utlämnade registeruppgifter, kostnader per årsverke	1,86 €	1,90 €	1,80 €

Målet för den genomsnittliga handläggningstiden är inte en målsatt tid som styr handläggningen av något enskilt ärende, utan det beskriver den genomsnittliga situationen för alla ärenden hos en aktör eller inom en ärendekategori.

Verksamhetsförutsättningar. För att trygga rättsvårdens verksamhetsförutsättningar och uppnå rimliga mål för rättsvården behövs sammanlagt omkring 1 200 årsverken fram till 2030. Det förutsätter att den grundläggande finansieringen för rättsvården ökar med i medeltal 90 miljoner euro per år. I finansieringsbehovet beaktas utnyttjandet av förvaltningsområdets produktivitetspotential, som minskar resursbehovet med sammanlagt ca 15 miljoner euro fram till 2030. Det innebär att ny teknologi tas i bruk samt att arbetssätt, informationssystem, processer och bestämmelser utvecklas långsiktigt. På så sätt kan rättsvårdens kvalitet förbättras och handläggningen av ärenden påskyndas.

Vid domstolarna, Åklagarmyndigheten, konsumenttvistenämnden samt diskriminerings- och jämställdhetsnämnden riktas tilläggsresurserna under de första åren till att lösa upp ärendeköer som uppkommit under en längre tid, samtidigt som antalet ärenden som varit anhängiga länge minskas. Därefter kan genomsnittliga handläggningstider enligt målsättningarna uppnås. Resursökningarna för allmän rättshjälp riktas till att ge flera medelinkomsttagare tillgång till rättshjälpstjänster, förbättra tillgången till privata biträden samt förkorta rättshjälpsbyråernas kötider.

Vid Utsökningsverket är målet att förbättra verksamhetens resultat och samtidigt behålla den nuvarande personalstyrkan. Inom den allmänna intressebevakningen och ekonomi- och skuldrådgivningen ökar såväl antalet klienter som resursbehovet för de tjänster som tillhandahålls årligen. Också Brottspåföljdsmyndighetens resursbehov ökar årligen. Antalet klienter hos myndigheten ökar, men samtidigt satsas det på åtgärder för minskad återfallsbrottslighet vilket får betydande konsekvenser för samhällssäkerheten och samhällsekonomin. Rättsregistercentralens uppgifter har utökats och utökas ytterligare, och tilläggsresurser gör det möjligt att svara mot servicebehovet.

Tabell 3. Behov av tilläggsresurser för aktörer inom rättsvården fram till 2030 (mn euro).

Tilläggsanslag	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Behov av tilläggsanslag i årsverken	66,1	71,0	78,0	78,0	78,7	79,4	80,0
Strukturella förändringar	3,4	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2
Kvalitetsförbättring	18,2	18,2	18,2	18,2	18,2	18,2	18,2
Behov av bruttoanslag	87,7	92,4	99,4	99,4	100,0	101,8	101,5
Ökad produktivitet				-5,0	-10,0	-15,0	-15,0
Anslagsbehov netto (finansieringsglapp) sammanlagt (avrundat)	90 mn €	90 mn €	100 mn €	95 mn €	90 mn €	85 mn €	85 mn €

Vid bedömningen av målsättningarna och anslagsbehoven enligt redogörelsen bör det också beaktas att det stora antalet icke undersökta straffrättsliga ärenden hos polisen (ca 130 000 vid utgången av 2021) kan leda till en betydande ökning av antalet ärenden och klienter i hela den straffrättsliga kedjan. Likaså kan också till exempel förslagen att höja inkomstgränserna för rättshjälp och minska kostnadsrisken för rättegångar leda till att antalet civilärenden ökar. Mer än hälften av Brottsförhållningsmyndighetens fängelsefastigheter är i behov av grundrenovering, och dessutom behövs verksamhetsrelaterade ändringar i utrymmena. Därför bör man bereda på sig på betydande investeringar i utrymmen under de kommande tio åren.

4 Brottslighet och handläggning av brottmål

- **När brottsligheten blir mer internationell och mer komplex utmanas myndighetsverksamheten, och de straffrättsliga ärendenas ärendestruktur blir mer krävande.**
- **Undersöknings- och handläggningstiderna för straffrättsliga ärenden har kontinuerligt ökat i alla faser av processen.**
- **Antalet beslut om avslutande av förundersökning som polisen fattar samt antalet beslut om begränsning av förundersökning som åklagarna fattar har ökat.**

Det sammanlagda antalet brott som kommit till myndigheternas kännedom i Finland minskar allt sedan 1990-talet. Egendomsbrott utgör lite knappt hälften av det sammanlagda antalet brott. Brott mot liv och hälsa, av vilka merparten är misshandelsbrott, samt sexualbrott utgör ca 8 % av alla brott. I någon mån varierar brottslighetens nivå också mellan olika regioner i Finland, och den är knuten till socioekonomiska förhållanden. Brottsligheten är kraftigt koncentrerad såväl i fråga om gärningsmän som i fråga om offer: ett ganska litet antal aktiva gärningsmän begår största delen av brotten. Det ökande antalet brott som begås av unga och ungas erfarenheter av våld inger oro. Problemen koncentreras till ett litet antal unga. Personer med utländsk bakgrund är oftare än befolkningen i övrigt såväl misstänkta för brott som brottsoffer.

Brottsligheten är mer komplex än vid millennieskiftet. Internationaliseringen och den teknologiska utvecklingen förändrat den traditionella brottslighetens former och gjort den mer komplex, samtidigt som den har medfört nya förfaringssätt för brott som ofta är svåra att identifiera, undersöka och utreda. Att ställa en gärningsman till svars är svårare än tidigare. Brottsligheten är mer organiserad och multinationell och överskrider stats- och kulturgränser. Vid sidan av den organiserade brottsligheten är en synlig trend också i Finland att gängkriminalitet blir allt vanligare. Exempelvis ökar antalet cyber- och nätbrott¹⁶ avsevärt, trots att heltäckande statistik ännu saknas över brotts-

¹⁶ Med cyberbrottslingar avses olika slags brott mot datanätsmiljöer (såsom dataskadegörelse, störande av post- och teletrafik, systemstörning och dataintrång) samt brott som utförs med hjälp av datanätsmiljöer. Identitetsstöld är den vanligaste formen av cyberbrottslighet som kommer till polisens kännedom. Andra brott som begås med hjälp av datorer är till exempel olagliga beställningar på nätet, trakasserier och mobbning på nätet, bedrägerier och sändande av skadeprogram samt hot och utpressning på nätet.

ligheten som helhet. Cyberbrottsligheten är i hög grad dold; offren är ofta länge ovetande om att ett brott pågår, och när de får vetskap om det gör de sällan en brottsanmälan hos polisen. Brottsligheten i datanät är ofta internationell, men också finländare misstänks för datanätsbrott. Brottsligheten i datanät blir hela tiden mer professionell och organiserad. Också droger förmedlas oftare än tidigare via anonyma tjänster på internet, och betalningen kan ske i virtuella valutor. Enligt Matti Näsis utredning över brottslighetens lägesbild¹⁷ innebär digitaliseringen av samhället och kriminaliteten att en "cyberkomponent" av något slag oftare än tidigare ingår i de ärenden som kommer till åklagaren för åtalsprövning. Ärendena består allt oftare av mindre och mer detaljerade delar, och därför har det blivit mer arbetskrävande och tidskrävande att sätta samman ärendena. Att behärska ärenden med cyberdimensioner kräver tid och utbildning, och i nuläget representerar en liten krets spetskompetensen i fråga om dem. För straffprocessen får digitaliseringen av samhället därför konsekvenser på flera nivåer.

Till utmaningarna för verkställighet av straffrättsligt ansvar (brottet och gärningsmannen utreds och en eventuell påföljd utdöms) hör långa handläggningstider, det stora antalet öppna ärenden, låg utredningsgrad för vissa former av traditionell brottslighet samt ökande resursbehov för bekämpning av nyare former av brottslighet och nyare förfaringssätt, samtidigt som tillräckliga resurser inte kunnat anvisas för utredning av lindrigare brott och avslöjande av dold kriminalitet.

Under 2021 kom sammanlagt 480 000 brott enligt strafflagen till förundersökningsmyndigheternas kännedom. Åklagarmyndigheten avgjorde 90 000 och domstolarna 60 000 ärenden. Den genomsnittliga utredningsgraden för brott enligt strafflagen är ca 50 %. För de grövsta brotten mot liv och hälsa samt fysisk integritet och barn är utredningsgraden fortfarande relativt hög, över 90 %. För misshandelsbrott är utredningsgraden över 60 % och för egendomsbrott ca 37 %. Antalet beslut om avslutande av förundersökning som polisen fattar och beslut om begränsning av förundersökning som åklagarna fattar har ökat. Antalet begränsningsbeslut om avslutande av eller avstående från förundersökning som åklagarna fattar har sedan 2004 ökat från 1 000 till 20 000 som mest.

Undersöknings- och handläggningstiderna för straffrättsliga ärenden har kontinuerligt ökat i alla faser av processen, från polisens förundersökning till åklagarens åtalsprövning och domstolsbehandlingen. De längre handläggningstiderna och den osäkerhet de för med sig belastar brottsoffret, anhöriga och misstänkta, försvagar personbevisningens tillförlitlighet samt kan i vidare mening försvaga det straffrättsliga systemets brottsförebyggande verkan och förtroendet för rättssystemet. Det kan då till exempel

¹⁷ Näsi 2022, [Rikosasioiden tilannekuva ja muutostekijät viranomaisen tilastojen ja haastattelujen valossa](#), s. 36 (endast på finska).

bli vanligare att brott inte anmäls. Synnerligen oroande är de långa handläggningstiderna för ärenden som berör personer i en särskilt sårbar ställning, såsom barn. Från 2011 till 2021 har polisens genomsnittliga förundersökningstid förlängts från 86 dygn till 167 dygn, och antalet öppna förundersökningsärenden har ökat så att det vid utgången av 2021 var nästan 130 000.

Åklagarmyndigheten tog 2017 i bruk en funktion för snabb behandling, i vilken ärenden som inte kräver omfattande juridisk prövning avgörs centraliserat. I sådana ärenden är tiden för åklagarens avgörande högst fyra veckor från att ärendet blir anhängigt. Bland de mest krävande ärendena har antalet ärenden i vilka åtalsprövningen pågått i mer än ett halv år eller i mer än ett år ökat. Enligt målbilden är den genomsnittliga handläggningstiden för åtalsprövning av enkla ärenden 1,5 månader, för medelsvåra ärenden 2,8 månader och för krävande ärenden 4 månader. Antalet oavgjorda ärenden hos åklagarmyndigheten har ökat från 13 995 ärenden 2019 till 18 001 ärenden den 31 december 2021. Antalet ärenden för vilka åtalsprövningen pågått länge har ökat avsevärt under de två senaste åren.

Vid tingsrätterna var den genomsnittliga handläggningstiden för straffrättsliga ärenden 3,4 månader 2011, 4,6 månader 2019 och 5,6 månader 2021. Under covid-19-pandemin avbröts ett stort antal sammanträden i straffrättsliga ärenden. Det arbetas fortfarande med de ärenden som då samlades. Den målsatta genomsnittliga handläggningstiden för straffrättsliga ärenden är för ärenden som avgörs i skriftligt förfarande vid tingsrätten 2 månader och för ärenden som avgörs i huvudförhandling 5 månader. Vid hovrätterna är den genomsnittliga handläggningstiden för straffrättsliga ärenden ca 6 månader. Vid hovrätterna är den målsatta genomsnittliga handläggningstiden 5 månader.

Antalet trafikärenden har minskat vid Åklagarmyndigheten och domstolarna. Bötesförordandet ändrades 2016 så att polisen för trafikrelaterade brott eller snatteri kan förelägga bötesstraff på högst 20 dagsböter, som inte längre förs till åklagaren för fastställelse. Likaså utvidgades tillämpningen av bötesförordandet 2019 så att besluten om körförbud koncentrerades till polisen, vilket också innebär att grundformen av rattfylleri handläggs i bötesförordande. I samband med vägtrafikreformen som trädde i kraft 2020 föreskrevs det om trafikförseelseavgifter. I reformen ersattes ordningsbotsförseelser med en administrativ trafikförseelseavgift som polisen meddelar. Reformernas syfte var att minska arbetsbördan för åklagare och domstolar.

Ärendestrukturerna har blivit mer krävande, och de juridiskt klaraste ärendena som kommer till åklagare och domstolar för behandling, såsom de trafikförseelseärenden som nämns ovan, är inte längre lika många. De straffrättsliga ärendena har oftare internationella kopplingar. Brottet kan helt eller delvis ha begåtts utomlands, misstänkta, åtalade eller vittnen kan finnas utomlands eller ha utländsk bakgrund, och nödvändigt

bevismaterial kan finnas utomlands. Nya former av kriminalitet är bland annat människohandels-, datanäts- och hatbrott samt miljöbrott. Hos Åklagarmyndigheten märks den förändrade ärendestrukturen så att ärendenas vägda kravnivå vid den juridiska prövningen har ökat med 26 % under de tio senaste åren. Vid tingsrätterna var omfattande straffrättsliga ärenden i vilka huvudförhandlingen räckte mer än 25 dagar tidigare ovanliga, men i nuläget handläggs sådana ärenden kontinuerligt.

Vid handläggningen av straffrättsliga ärenden har omställningen från pappersbaserat förfarande till digitala arbetsätt varit lång och tung, och ibruktagandet av system, utvecklingsarbete och förändringar i verksamheten pågår fortfarande. Framöver är det viktigt att behandlingen av material och informationsgången sker digitalt i hela den straffrättsliga kedjan från polisen och andra förundersökningsmyndigheter till åklagare och domstol. De bestämmelser om förfarandet som berör handläggningen av straffrättsliga ärenden har släpat efter den samhällliga och teknologiska utvecklingen. Bestämmelserna bör bedömas och ses över som helhet.

Köerna av ärenden som väntar på behandling är påfallande långa hos alla myndigheter i den straffrättsliga kedjan. När väntetiden för handläggningen av ärendet förlängs hos varje handläggare hos olika myndigheter blir de sammanlagda handläggningstiderna längre än vanligt också i klara fall, men i synnerhet i svårare brottmål. Resursbristen märks också till exempel i form av att samarbetet mellan åklagaren och polisen i förundersökningen inte kan genomföras i den omfattning lagen förutsätter trots att det gör det smidigare att genomföra processen i fråga om åtalsprövning och eventuell rättegång. Förundersökningens kvalitet och prioriteringen av de ärenden som utreds förbättras, och samtidigt minskar behovet av tilläggsutredningar senare i processen.

5 Straff och verkställighet av straff

- **Enligt objektiva mätare är det finländska samhället säkrare än tidigare. Trots det har strafflagen under 2000-talet ändrats så att straffpraxis skärpts.**
- **Årligen anländer ca 5 500 personer till fängelser, och verkställigheten av ca 3 600 samhällspåföljder inleds. Under 2021 kom sammanlagt 565 000 fordringar till Rättsregistercentralen för indrivning.**
- **Brottspåföljds klienter behöver mycket stöd och multiprofessionell rehabilitering för förbättrad livshantering och förhindrande av återfall i brott.**
- **Nationella och internationella tillsynsorgan har fäst vikt vid att fängelsernas övervakande personal är otillräcklig.**
- **Brottspåföljdsmyndighetens fängelsenät bör ses över så att en effektiv, säker och kostnadseffektiv verkställighet kan tryggas.**

Den finländska kriminalpolitiken går ut på att främja ett säkert och socialt rättvist samhälle som tryggar välmåendet för alla invånare. I Finland har straffens och straffsystemets allmänpreventiva verkan traditionellt ansetts viktig. Målet för verkställighet av straff är att öka beredskapen hos dem som avtjänar straff för en livsstil utan brott och för anpassning till samhället samt att förhindra brott under fängelsetiden. Straffskalorna och de individuella straffen får inte överskrida det som gärningens straffvärde och andra straff som döms ut för brott ger skäl till. Allmänt taget är straffskalorna mest moderata i länder som kännetecknas av social jämlikhet. I en utredning om medborgarnas rättsuppfattning som publicerades 2017 var en allmän slutsats att inga stora skillnader råder mellan folkets uppfattningar och straffpraxis.

Ändringar i strafflagstiftningen påverkar domstolarnas straffpraxis, men också faktorer av andra slag kan påverka den. Antalet livstidsfångar har till exempel ungefär femfaldigats under tjugo års tid, men skälet till detta är framför allt ändringar i bedömningen av tillräkneligheten.

Det straffrättsliga ansvaret ska verkställas effektivt med iakttagande av principerna för en rättvis rättegång och så att parternas rättsskydd garanteras. Brottsoffret ska få sådan samhällelig hjälp och trygghet och sådana stödåtgärder som rättskränkningen och den situation den ger upphov till motiverar. Verkställigheten av straff ska ske med respekt för den dömdes grundläggande och mänskliga fri- och rättigheter.

Utifrån internationella undersökningar har utdömandet av längre fängelsestraff inte konstaterats leda till att brottsligheten minskar nämnvärt. Tillämpningen av samhällspåföljder bör utvidgas, i synnerhet i stället för korta fängelsestraff. Vid sidan av kostnadseffektiviteten är en viktig fördel med samhällspåföljder jämfört med fängelsestraff att personen har möjlighet att bland annat behålla sin arbetsplats och bostad samt att upprätthålla relationer till närstående medan straffet avtjänas. Antalet personer som avtjänar samhällspåföljder, såsom samhällstjänst, har dock minskat under 2000-talet. Också ungdomsstraff som infördes 2005 och övervakningsstraff som infördes 2011 har under senare år tillämpats klart mindre än tidigare. Antalet personer som dömts till sådana straff har varit avsevärt lägre än vad som uppskattades när lagarna stiftades.

Rättsregistercentralen sköter verkställigheten av bötesstraff, förverkandepåföljder, administrativa avgifter och andra statliga fordringar. Under 2021 kom sammanlagt 565 000 ärenden till Rättsregistercentralen för indrivning. Årligen drivs intäkter in för 110 –130 miljoner euro. Antalet administrativa påföljder av straffkaraktär har ökat, och de ersätter ärenden som tidigare omfattades av straffprocessen. Rättsregistercentralen kan bevilja betalningstid för fordringar, eller till exempel avtala om betalningsplaner i ärenden som gäller omvandlingsstraff för böter. Rättsregistercentralen överför obetalda fordringar till Utsökningsverket för indrivning.

Brottspåföljdsmyndigheten verkställer fängelsestraff och samhällspåföljder samt häktningar. Årligen anländer ca 5 500 personer till fängelserna, av vilka ca 2 000 är häktade, ca 2 000 avtjänar fängelsestraff och ca 1 500 avtjänar omvandlingsstraff. Det genomsnittliga dagliga fångtalet är ca 3 000. Dagligen finns också i genomsnitt 3 000 samhällspåföljdsklienter. Fångtalet förutspås öka under kommande år, bland annat till följd av lagändringar (till exempel den översyn av bestämmelserna om sexualbrott som nyligen genomförts). Största delen av fängelsestraffen är korta. Omkring hälften av fångarna, inklusive häktade och bötesfångar, tillbringar högst tre månader i en straffanstalt. Det medför utmaningar för långvarigt klientarbete och stöd och ökar behovet av servicekedjor.

Hos brottspåföljdsklienter är problem med droger och psykisk hälsa, kris- och trauma-bakgrund, somatiska sjukdomar, hemlöshet, låg utbildningsnivå och sysselsättningsnivå samt behovet av social- och hälsovårdstjänster framträdande. Deras fysiska hälsa och arbetsförmåga är låg i förhållande till åldern. Olika slags problem med den psykiska hälsan är klart vanligare än hos befolkningen i övrigt. Klienterna behöver mycket stöd för förbättrad livshandling och förhindrande av återfall i brott. Olika klientkategoriers (minderåriga, unga, kvinnor, utlänningar, fångar som äventyrar säkerheten i fängelset) behov varierar avsevärt, vilket bör beaktas i fråga om verksamhet och säkerhet.

För brottspåföljds klienter ordnas mångsidig rehabiliterings-, arbets- och utbildningsverksamhet, som utöver Brottspåföljdsmyndighetens egen verksamhet också baserar sig på kommunernas, välfärdsområdenas och statens allmänna tjänster. Brottspåföljdsmyndighetens rehabiliterande verksamhet bör bilda vårdkedjor med social- och hälsovården samt med andra tjänster i samhället. Hälso- och sjukvården i fängelserna ordnas av Enheten för hälso- och sjukvård för fångar vid Institutet för hälsa och välfärd, och samarbetet med enheten bör intensifieras och utvecklas. Tjänsterna för brottspåföljds klienter bör utvecklas i samma riktning som samhällets allmänna tjänster så att de kan komplettera varandra på ett naturligt sätt i form av servicekedjor. Att samarbetet mellan myndigheter, intressegrupper och nätverk genomförs och utvecklas är nödvändigt också för att påföljdstiden ofta är en kort mellanfas i personens liv. Stöd och tjänster behövs före och efter strafftiden. I fråga om samhällspåföljder är det viktigt att säkerställa tillräckligt många platser för samhällstjänst. Vid utvecklingen av tjänsterna ska det växande behovet av digitala tjänster beaktas.

En effektiv och säker verkställighet förutsätter att fängelserna och samhällspåföljdsbyråerna har tillräcklig personal som är utbildad och kunnig. Europarådets kommitté mot tortyr ha upprepade gånger fäst vikt vid att meningsfull verksamhet ska ordnas för fångar och vid brister i fråga om personal och resurser för hälso- och sjukvård för fångar. Vid riksdagens biträdande justitieombudsmans inspektioner a anstalter tyder flera observationer på att i synnerhet den utbildade övervakande personalstyrkan är otillräcklig. Kravet på minst två timmar per dygn utanför cellen, som baseras på internationella rekommendationer, uppfylls inte för alla fångars del. Dessutom är det nödvändigt att inhibera verksamhet och besök hos fångar till följd av knappa personalresurser. Det är särskilt problematiskt att ordna verksamhet för häktade med kontaktbegränsningar. Också för fångar som ska hållas åtskilt är det med nuvarande resurser svårt att ordna människokontakter i minst två timmar. För att hålla fångar som allvarligt äventyrar säkerheten i fängelset åtskils och placera dem på avdelningar krävs ytterligare personalresurser.

Säkra omständigheter utgör grunden för brottspåföljds klienternas rehabilitering samt för att personalen ska kunna arbeta effektivt och må bra. De knappa personalresurserna återspeglar sig på personalens välmående och utgör en arbetarskyddsrisik. Otillräckliga personalresurser leder bland annat till ensamt arbete i fängelser. Hot och våld mot personalen rapporteras regelbundet, även om antalet sådana fall inte ökat på senare tid. Brottspåföljdsmyndigheten har vidtagit flera åtgärder för att förbättra säkerheten och minska det ensamma arbetet i fängelserna. Också framöver bedrivs nära samarbete med andra säkerhetsmyndigheter för bekämpande av kriminalitet under strafftiden och för säkerheten i fängelserna.

Brottspåföljdsmyndighetens nuvarande fängelsenät motsvarar inte till alla delar Brottspåföljdsmyndighetens framtida behov. Ett omfattande fängelsenät där ganska

små enheter och som är i behov av grundrenovering binder alltför mycket personal. En del fångelser är geografiskt belägna på orter där det inte är möjligt att genomföra nätverksarbete och rehabilitering som motsvarar målsättningen. Det nuvarande fångelsenätet är delvis utmanande också med tanke på tillgången till personal, eftersom befolkningen i arbetsför ålder koncentreras till tillväxtcentra.

Brottspåföljdsmyndigheten förmår inte uppfylla skyldigheterna enligt lagstiftningen om verkställighet av straff om resurserna hålls på nivån enligt nuvarande rambeslut. För att säkra funktionsförmågan samt upprätthålla effektiviteten, säkerheten och verkningfullheten i verksamheten bör Brottspåföljdsmyndigheten anvisas en tilläggsresurs på sammanlagt 400 årsverken fram till 2027. Det uppskattas att nivån på Brottspåföljdsmyndighetens verksamhet med hjälp av personalökningen kan höjas så till en skälig nivå. För att höja verksamhetens nivå till den nivå som krävs i lagstiftningen krävs uppskattningsvis ytterligare betydligt större personalstyrka fram till 2030 samt en översyn av fångelsenätet.

Rättsregistercentralen ska verkställa ca 50 slags straffrättsliga och administrativa påföljder. Resursbehovet för att trygga verkställigheten vid Rättsregistercentralen är 2–4 sakkunnigtjänster.

6 Handläggning av civilmål

- **Med civilmål avses tvistemål och ansökningsärenden som allmänna domstolar handlägger, och 2021 avgjordes sammanlagt ca 480 000 sådana vid tingsrätterna.**
- **De genomsnittliga handläggningstiderna har förlängts, i synnerhet för ärenden som tingsrätterna handlägger i huvudförhandling.**
- **Ökande rättegångskostnader är ett problem i synnerhet i tvistemål i vilka förlikning är tillåten, och i vilka parterna bär en stor risk för rättegångskostnader.**

Med civilmål avses tvistemål och ansökningsärenden som allmänna domstolar handlägger. Under 2021 avgjorde tingsrätterna ca 9 000 omfattande tvistemål. Omfattande tvistemål kan till exempel beröra skadestånd, arvstvister, hävning av köp eller hyra av lägenhet. Ungefär vart femte ärende berör familjeförhållanden, alltså i praktiken underhållsbidrag för barn. Antalet summariska tvistemål (otvistiga indrivningsärenden) som avgjordes var 418 000. Bland de ansökningsärenden som avgjordes fanns ca 8 700 insolvensärenden (konkurs-, företagssanerings- och skuldsaneringsärenden samt utsökningsbesvär) och ca 43 000 övriga ansökningsärenden. Av de övriga ansökningsärendena var mer än en tredjedel otvistiga ansökningar om äktenskapsskillnad.

I omfattande tvistemål kan tingsrättens dom ges i skriftligt förfarande, vid muntligt förberedande sammanträde, genom fastställande av förlikning eller vid huvudförhandling. Tingsrätterna avgör summariska tvistemål i skriftligt förfarande. Ansökningsärenden är ärenden som anhängiggörs genom ansökan och som kräver att någon omständighet bekräftas eller antecknas i ett offentligt register. Ansökningsärenden avgörs i tingsrättens kansli utan sammanträde, om ingen motsätter sig ansökan. Om någon som har del i saken eller ett vittne hörs i ärendet eller om parterna är oeniga avgörs ärendet i tingsrättens sammanträde.

Under 2021 var den genomsnittliga handläggningstiden för tvistemål vid tingsrätterna 9,6 månader medan 7 månader kan betraktas som en målsatt handläggningstid. Den genomsnittliga handläggningstiden för summariska tvistemål var 2,6 månader, medan 2 månader kan betraktas som en målsatt handläggningstid. Bland ansökningsärendena var den genomsnittliga handläggningstiden för insolvensärenden 6,6 månader och för övriga ansökningsärenden 4,9 månader.

I nästan var fjärde dom i omfattande tvistemål söktes ändring genom besvär hos hovrätten. Besvär var vanligare i ärenden i vilka huvudförhandling hållits. Under senare år

har besvärsfrekvensen minskat i jämn takt. Under 2021 avgjorde hovrätterna 2 500 civilmål med en genomsnittlig handläggningstid på 6,4 månader. Fem månader kan betraktas som en målsatt handläggningstid för hovrätterna. Den genomsnittliga handläggningstiden har minskat vid fyra av fem hovrätter och ökat enbart vid Helsingfors hovrätt. Högsta domstolen tog 2021 sammanlagt emot 850 ansökningar om besvärstillstånd i civilmål.

De genomsnittliga handläggningstiderna har förlängts, i synnerhet för ärenden som tingsrätterna handlägger i huvudförhandling. Under 2021 avgjordes ca 3 000 omfattande tvistemål med en genomsnittlig handläggningstid på 11,4 månader. För 2021 är motsvarande siffror ca 1 400 ärenden och 18,7 månader. Längst är handläggningstiderna för ärenden som berör fast egendom.

De ökande kraven på ersättning för kostnader har under senare år framför allt gällt ärenden som privatpersoner anhängiggjort, medan ingen motsvarande ökning märkts i tvister som sammanslutningar anhängiggjort. Problemet med stigande rättegångskostnader gäller ofta till exempel uppsägning av arbets- eller tjänsteförhållanden eller tvister om köp av bostäder eller fastigheter. Exempelvis vid tvister som berör vårdnad om barn, umgängesrätt eller underhållsbidrag minskas kostnadsrisken av att den förlorande parten vanligen inte åläggs att ersätta den vinnande partens rättegångskostnader.

Det finns flera skäl till att rättegångarna i omfattande tvistemål räcker längre. Man har i ökande omfattning försökt lösa alltmer komplexa samhällsproblem genom lagstiftning. De rättsliga problemen har blivit mer komplexa och behovet av juridisk sakkunskap har kontinuerligt ökat. De olika parterna i tvistemål lägger mer tid på ärendet, och också huvudförhandlingarna har blivit längre sedan 2007. Tingsrätternas domar har blivit längre mätt i sidantal, och de innehåller oftare hänvisningar till flera rättskällor. Också med beaktande av förändringen i penningvärdet tvistas det vid rättegångarna om allt större belopp.

Under detta millennium har flera ändringar i lagstiftningen gjorts i vilka åtminstone ett delmål har varit att förkorta rättegångarna. Till dem har bland annat hört lättare sammansättningar vid domstolar, en översyn av domstolsnätet, att summariska tvistemål koncentrerats till vissa tingsrätter, beslut om att ett mål eller ärende förklaras bråds-kande (19 kap. i rättegångsbalken), införandet av systemet med tillstånd för fortsatt handläggning vid hovrätterna och stiftandet av lagen om gottgörelse för dröjsmål vid rättegång (362/2009).

Rättegångskostnaderna och risken för rättegångskostnader i tvistemål som tingsrätten avgör vid huvudförhandling har ökat sedan 1990-talet. Under 2019 var medianen

för krav på ersättning för rättegångskostnader för käranden 9 213 euro och ör svaranden 10 246 euro. På ett decennium har kärandenas krav på ersättning för rättegångskostnader ökat med ca 22 % och svarandenas med 61 %. Jämfört med 1995 har rättegångskostnaderna för käranden 2,5-faldigats och svarandens nästan trefaldigats. Parternas sammanlagda rättegångskostnader överskred intresset i målet i 41 % av tvistemålen 2019.

Parterna i tvistemål anlitar nästan alltid biträden. Mindre än 10 % av kärandena driver tvistemålet utan biträde. Den som inte har rättshjälp svarar själv för sina rättegångskostnader, som omfattar rättegångsavgiften, biträdets arvode, arvoden till vittnen och eventuella andra bevisningskostnader. Enligt huvudregeln åläggs den part som förlorar ett tvistemål att ersätta den vinnande partens rättegångskostnader. Enbart i tingsrättsskedet kan rättegångskostnaderna uppgå till flera tusentals eller till och med tiotusentals euro. För ärenden som också behandlas i hovrätten ökar rättegångskostnaderna ytterligare. Den höga kostnadsrisken för rättegångskostnader kan leda till att man inte vågar föra ett ärende till domstol. Vid justitieministeriet har en omfattande utredning över rättegångskostnader färdigställts, och en del av förslagen i den genomförs redan under denna valperiod.

7 Förvaltningsrättsliga ärenden och handläggning av dem

- **Samhälleliga förändringar återspeglar sig snabbt på förvaltningsdomstolarna, där ändring i myndigheters beslut får sökas genom besvär.**
- **Antalet förvaltningsrättsliga ärenden av enklare art och med lättare arbetsbörda har minskat, medan antalet mer krävande ärenden har ökat.**
- **I en del ärendekategorier vid förvaltningsdomstolarna är de genomsnittliga handläggningstiderna långa, till och med mer än ett och ett halvt år.**

I myndigheters beslut får ändring sökas genom besvär hos förvaltningsdomstolen. Vanligen ska en begäran om omprövning först göras hos myndigheten. Genom förvaltningsdomstolarnas beslut ges riktlinjer för myndigheternas verksamhet så att den blir mer enhetlig. Samhälleliga förändringar och globaliseringen återspeglas snabbt i förvaltningsdomstolarnas verksamhet. I synnerhet under exceptionella förhållanden kan antalet ärenden vid förvaltningsdomstolarna öka avsevärt. Exempelvis att personer som ansöker om internationellt skydd anländer till landet, den gröna omställningen samt restriktioner enligt lagen om smittsamma sjukdomar leder till att antalet besvär hos förvaltningsdomstolarna ökar. Mer komplexa samhällsstrukturer samt de olika utgångspunkterna för bestämmelserna märks också i form av mer mångsidiga förvaltningsrättsliga bestämmelser.

Den förvaltningsrättsliga lagstiftningen är splittrad på många olika lagar och förvaltningsområden. Ett problem är att lagstiftningen ändras punktvis vilket splittrar den ytterligare och försvårar avgörandena. Vid sidan av den nationella lagstiftningen innebär EU-lagstiftningen och rättspraxis i anslutning till den ytterligare utmaningar för handläggningen av ärenden vid förvaltningsdomstolarna. För förvaltningsdomstolarna har utvecklingen inneburit att tolkningsutrymmet ökat i det praktiska arbetet med avgöranden.

Spektret av ärenden som förvaltningsdomstolarna handlägger är brett och mångsidigt. Ärendena är betydande antingen ur samhällets (till exempel ärenden som berör markanvändning och byggande) eller privatpersoner perspektiv (till exempel utkomststöd eller omhändertagande av barn mot partens vilja). Det finns nästan 300 olika ärendrubriker för ärenden som förvaltningsdomstolarna handlägger. Utöver sin allmänna kompetens är domarna ofta också specialiserade på vissa rättsområden, såsom

social-, kommunal-, skatte-, utlännings- eller miljö rätt. Utöver lagfarna domare omfattar förvaltningsdomstolarnas sammansättningar för vissa ärendekategorier sakkunnig-ledamöter i bisyssla som till exempel har utbildning som läkare eller socialarbetare, eller förvaltningsrättsdomare som har teknisk eller naturvetenskaplig utbildning.

Med tiden har strukturen hos de ärenden som kommer till förvaltningsdomstolarna förändrats. Antalet ärenden av enklare art och med lättare arbetsbörda har minskat, medan antalet mer krävande ärenden har ökat. Den översyn av rättegångsavgifterna som trädde i kraft den 1 januari 2016 har till exempel lett till att i synnerhet antalet besvär i ärenden där intresset är litet, såsom felparkeringsavgifter, minskat. Det finns sällan behov av att anlita ombud för rättegångsförfaranden vid förvaltningsdomstolar. Rättegångar vid förvaltningsdomstolar är därför förmånligare än till exempel rättegångar i tvistemål vid allmänna domstolar.

Under 2021 var den genomsnittliga handläggningstiden vid förvaltningsdomstolarna 9,6 månader. Sju månader kan betraktas som en målsatt handläggningstid. Den genomsnittliga handläggningstiden ger dock inte rätt bild av handläggningstidernas längd, eftersom handläggningstiderna varierar mellan huvudsakskategorierna från 6,2 månader (social- och hälsovård) till 18,7 månader (miljöärenden). Också inom huvudsakskategorierna varierar handläggningstiderna avsevärt.

Ett ärende kan handläggas i brådskande ordning vid en förvaltningsdomstol om det är nödvändigt till följd av ärendets art eller om det föreskrivs i lag att ärendet ska handläggas i brådskande ordning. En stor del av de ärenden vid förvaltningsdomstolarna handlägger är sådana om vilka det föreskrivs att de ska handläggas i brådskande ordning. Att bestämmelserna är splittrade och att antalet ärenden som ska handläggas i brådskande ordning ständigt ökar har minskat effekten av de bestämmelserna. I nuläget är handläggningstiderna långa också för många ärenden som enligt lagen ska handläggas i brådskande ordning.

Med tiden har ärendestrukturen vid förvaltningsdomstolarna blivit mer krävande, och antalet muntliga förhandlingar vid förvaltningsdomstolarna har länge ökat. Muntliga förhandlingar är vanligast i utlännings- och barnskyddsärenden. Ofta behöver en muntlig handläggning hållas för att utreda ärendet och ofta också för att handläggningen ska upplevas som rättvis, trots att en muntlig handläggning kan förlänga ärendets handläggningstid och binder mer av förvaltningsdomstolens resurser. För att avgöra alltmer komplexa ärenden krävs prövning inte enbart av rättsliga frågor utan också av den bevisning som framförs.

8 Specialdomstolsärenden

- **Finländska specialdomstolar är marknadsdomstolen, arbetsdomstolen och försäkringsdomstolen, som handlägger olika slags tvistemål, besvär och ansökningsärenden inom sina respektive verksamhetsområden.**
- **Långa handläggningstider har upplevts som ett problem också vid specialdomstolarna.**

Marknadsdomstolen handlägger tvistemål, ansökningsärenden och besvär som berör konkurrens, konkurrenstillsyn, upphandlingar samt marknads- och upphovsrättsliga frågor. I de ärenden marknadsdomstolen handlägger tillämpas ofta antingen direkt eller indirekt EU-rättsliga eller folkrättsliga normer, vilket innebär att ärendena vanligen är utmanande såväl materiellt som processuellt. De långa handläggningstiderna vid marknadsdomstolen har upplevts som ett problem i synnerhet i upphandlingsärenden samt ärenden som berör industriella rättigheter och upphovsrätt.

Arbetsdomstolen avgör tvistemål som berör arbets- och tjänstekollektivavtal samt handlägger besvär som enligt lagen ankommer på den. De villkor som ska tillämpas i ett anställningsförhållande härrör från flera olika källor: arbetslagstiftningen, kollektivavtal och lokala avtal, samt arbetsavtalet för arbetstagare. När en tvist om tolkningen av ett arbets- eller tjänstekollektivavtal uppkommer på en arbetsplats förhandlas det i regel först om konflikten mellan de förbund som slutit avtalet, och därefter kan talan väckas vid arbetsdomstolen. Eftersom tvisterna har blivit mer komplicerade kan de inte längre alltid definieras till exempel som att de enbart gäller tolkningen av kollektivavtal, utan de kan gälla en kombination av krav som härrör från olika källor. Därför är det inte alltid helt klart vilken domstol som ska handlägga ärendet. I arbetsdomstolens avgöranden får ändring inte sökas.

Försäkringsdomstolen är besvärdomstol i ärenden som berör utkomstskydd. Försäkringsdomstolen handlägger enskilda medborgares möjligheter till utkomstskydd. De ärendekategorier den handlägger hör till flera olika ministeriers förvaltningsområden. Den tillämpar flera lagar om förmåner, och det är viktigt att följa med ändringar i dem. När lagar stiftas bör också ändringar i fråga om ändringssökande och hur de fungerar beaktas, samt överensstämmelsen med andra ärenden som gäller utkomstskydd. I ärenden som gäller utkomstskydd är försäkringsdomstolen den enda domstolen, med undantag för vissa ärenden i vilka det är tillåtet att ansöka om besvärstillstånd hos högsta domstolen.

Kvaliteten på specialdomstolarnas rättsskipning bör hålla minst nuvarande nivå. För att det ska vara möjligt utan att handläggningstiderna vid domstolarna förlängs är en resursökning nödvändig.

9 Medling och alternativa tvistlösningsmetoder

- **I Finland tillämpas många olika slags alternativa metoder för medling och tvistlösning, som ordnas till exempel av aktörer underställda ministerier samt av kommuner och aktörer inom tredje sektorn.**
- **Alternativa tvistlösningsmetoder är ofta billigare och snabbare än en traditionell rättegång, och parterna är ofta nöjdare när ett ärende slutar i förlikning.**
- **Antalet ärenden vid förlikningsbyråerna för straffrättsliga ärenden har stabiliserats på en nivå klart över 10 000 ärenden per år. Omkring 2 400 ärenden per år behandlas vid medling i domstol.**
- **Handläggningstiderna har blivit långa vid konsumenttvistenämnden och diskriminerings- och jämställdhetsnämnden.**

I Finland tillämpas många olika alternativa metoder för medling och tvistlösning. Flera av dem ordnas av aktörer underställda något ministerium. Exempelvis underlyder konsumenttvistenämnden och diskriminerings- och jämställdhetsnämnden justitieministeriet, och riksförlikningsmannen underlyder arbets- och näringsministeriet. Också föreningar eller förbund kan ansvara för alternativa tvistlösningsmetoder, såsom Finlands Advokatförbunds förlikningsförfarande eller Centralhandelskammarens skiljemannanämnds förlikningsförfarande. Också kommunerna tillhandahåller alternativa tvistlösnings tjänster.

Alternativa tvistlösningsmetoder har konstaterats ha många fördelar. Den förlikning som nås är en lösning mellan parterna i tvisten. En förlikningslösning är ofta hållbar, eftersom parterna i tvisten har lättare att förbinda sig till ett slutresultat som uppnåtts i samförstånd än till en lösning som en utomstående instans ensam diktar. Alternativa tvistlösningsmetoder har också ansetts vara flexibla och mycket klientfokuserade, i synnerhet om de kan inledas utan att någon egentlig rättegång är anhängig. Parternas relationer består bättre än vid ett traditionellt rättegångsförfarande. Alternativa tvistlösningsmetoder är ofta billigare och snabbare än en traditionell rättegång. De minskar också domstolarnas arbetsbörda.

Enligt lagn om medling vid brott och i vissa tvister (1015/2005) som trädde i kraft 2006 kan straffrättsliga ärenden och mindre tvistemål föras till medling före eller under åtalsprövningen. Medlingen genomförs vid medlingsbyråer, och tjänsten är avgiftsfri

för parterna. Medlarna är frivilliga som utbildats för uppgiften. I nuläget finns vid medlingsbyråerna ca 100 arbetstagare och 1 400 frivilliga medlare runt om i landet. Antalet ärenden har stabiliserats på en nivå klart över 10 000 ärenden per år. Det är svårt att höja antalet medlingsärenden eller deras kvalitet utan att medlingsverksamheten anvisas ytterligare resurser. Medlingen i tvistemål hör till social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde. En överföring till justitieministeriets förvaltningsområde är under beredning.

Med medling i domstol avses ett medlingsförfarande utanför rättegången, där en domare är medlare i tvistemål och ansökningsärenden. De största ärendekategorierna är fastighetstvister, separata yrkanden på vårdnadsbidrag samt arbetsrättsliga ärenden. Också entreprenadtvister, prisnedsättningar, skadestånd och över huvud taget hela spektret av dispositiva ärenden (ärenden i vilka förlikning är tillåten) är möjliga. Enligt en grov bedömning behandlas vid medling i domstol i hela landet ca 2 400 ärenden per år, av vilka omkring hälften är Follo-medling i vårdnadstvister. Den viktigaste utmaningen för utveckling av medling i domstol berör kvalitetssäkring för medlingen samt enhetlighet och jämn kvalitet i olika delar av landet. Tjänsten är inte heller tillräckligt känd: väldigt få känner till möjligheten att lösa tvistemål och ansökningsärenden genom medling i domstol i stället för i en rättegång.

Konsumenttvistenämnden är ett tvistlösningsorgan som utgör ett alternativ till och kompletterar domstolarna, och som styr och påverkar konsumenträtten genom sin avgörandepraxis. Nämndens syfte är att utgöra ett flexibelt och snabbt, expertbaserat organ för lösning av konsumenttvister till vilket konsumenter kan vända sig formfritt och kostnadsfritt. Under 2021 avgjorde nämnden 6 700 ärenden. Den genomsnittliga handläggningstiden var 14 månader, vilket kan betraktas som oskäligt länge. En utmaning för konsumenttvistenämnden är att ärendena hopat sig under flera års tid. Om resurserna ökar, avgörs flera ärenden och handläggningstiderna förkortas.

I samband med justitieministeriet finns en självständig och oberoende diskriminerings- och jämställdhetsnämnd, som handlägger och avgör de ärenden som ankommer på den enligt diskrimineringslagen och lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män. Nämnden ska ge rättsskydd till personer som upplevt att de blivit diskriminerade eller utsatts för förbjudna repressalier i samband med diskriminering. Den självständiga och oberoende nämnden ska i fråga om behörighet och praktiska verksamhetsförutsättningar ha möjlighet att sköta de uppgifter som ankommer på den och att utgöra ett betydande rättsskyddsmedel för dem som utsätts för diskriminering. Målet bör vara att förkorta handläggningstiderna, som blivit väldigt långa.

För de ärendekategorier som handläggs i förvaltningsprocessförfarande tillämpas inget system som ger möjlighet att fastställa förlikningar. I enlighet med regeringsprogrammet för statsminister Marins regering har en arbetsgrupp som justitieministeriet

tillsatt utrett möjligheterna till förlikning i förvaltningsärenden. Arbetsgruppen bedömde att förutsättningar saknas för ett allmänt system för förlikning i förvaltningsärenden. I arbetsgruppens arbete identifierades dock vissa ärenden och ärendekategorier i vilka förlikning kan komma i fråga.

Bland de alternativa tvistlösningsmetoderna är det kommersiella skiljeförfarandet viktigt, i synnerhet för lösning av tvister mellan företag. I Finland upprätthåller Centralhandelskammaren det utnämnings- och regelsystem skiljeförfarandet förutsätter. En översyn av lagen om skiljeförfarandet pågår vid justitieministeriet.

10 Juridisk rådgivning och biträdande

- **Den som behöver sakkunnig hjälp i en rättslig angelägenhet och som på grund av sin ekonomiska ställning inte själv kan betala utgifterna för att sköta saken beviljas rättshjälp med statlig finansiering.**
- **De låga inkomstgränserna för rättshjälp har lett till att alla låginkomsttagare inte får avgiftsfri rättshjälp och till att alla medelinkomsttagare inte ens får rättshjälp mot en självriskandel.**
- **Inkomstgränserna för rättshjälp bör höjas och metoden för beräkning av ekonomiska förutsättningar bör förenklas.**

Syftet med allmän rättshjälp är att garantera en verklig och jämlik möjlighet att förverkliga rättigheter. Den som behöver sakkunnig hjälp i en rättslig angelägenhet och som på grund av sin ekonomiska ställning inte själv kan betala utgifterna för att sköta saken beviljas rättshjälp med statlig finansiering utan ersättning eller mot en självriskandel.

Rättshjälpen omfattar juridisk rådgivning och behövliga åtgärder samt biträdande i domstol och hos andra myndigheter och befrielse från vissa kostnader i samband med behandlingen av ett ärende. Rättshjälp tillhandahålls i form av traditionell service per telefon och vid besök samt via distanstjänster, chatt och digitala tjänster. En central uppgift för biträdet är att säkerställa klientens rättsskydd i alla faser av processen. Biträdet sätter sig in i klientens ärende tillsammans med klienten samt utreder de bästa alternativen med tanke på klientens rättsskydd, klientens rättigheter och skyldigheter i processen samt processens olika faser. Att biträdet kommer in i processen i ett tidigt skede gynnar klienten och de olika parterna i processen.

Rättshjälpsbyråerna fattar beslut om rättshjälp såväl för offentliga rättsbiträdens som för privata biträdens klienter. Ansökan om rättshjälp kan göra vid vilken som helst av de 22 rättshjälpsbyråerna eller vid Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå, oberoende av sökandens hemkommun. I ärenden som är anhängiga vid en domstol ges rättshjälp av offentliga rättsbiträden eller av privata biträden som samtycker till uppgiften (advokater och rättegångsbiträden med tillstånd). I ärenden som inte handläggs av domstol ges rättshjälp i regel av offentliga rättsbiträden. I straffrättsliga ärenden kan såväl misstänkta som målsägande få rättshjälp. Också i civilmål och ansökningsärenden kan bägge parter i ärendet ha biträden. I förvaltningsrättsliga ärenden kan en medborgare ha ett biträde. I alla ärendekategorier kan det finnas flera parter som har rätt till rättshjälp.

När de ärenden domstolarna handlägger blir alltmer komplexa gäller detsamma också de ärenden som handläggs med rättshjälp. Processerna har ofta också särdrag till följd av olika kulturer.

Under perioden 2011–2021 varierade antalet rättshjälpsärenden i civilmål och ansökningsärenden mellan ca 35 800 och 43 600 per år. Samtidigt varierade antalet rättshjälpsärenden i civilmål och ansökningsärenden som kom till privata biträden mellan ca 7 600 och 18 000 per år. Av de civilmål och ansökningsärenden med rättshjälp som kom in under anhopningen av asylärenden under perioden 2016–2018 skötte offentliga rättsbiträden 71–75 %. Av de civilmål och ansökningsärenden med rättshjälp som kom in övriga år under granskningsperioden skötte offentliga rättsbiträden 76–84 %. Under perioden 2011–2021 minskade antalet straffrättsliga ärenden med rättshjälp som kom in till offentliga rättsbiträden från ca 8 000 till ca 5 900 per år. Samtidigt ökade antalet straffrättsliga ärenden med rättshjälp som kom till privata biträden från ca 14 900 till ca 26 000 per år. Av de straffrättsliga ärenden med rättshjälp som kom in skötte offentliga rättsbiträden 35 % 2011 och 18 % 2021.

Med nuvarande anslagsnivå är det nödvändigt att minska personalen vid rättshjälpsbyråerna. Det leder till att antalet ärenden som handläggs vid rättshjälpsbyråerna minskar och kötiderna förlängs. Vid rättshjälpsbyråerna kan antalet ärenden utökas med ca 4 000 per år samtidigt som kötiderna förkortas, om resurserna utökas med ca 40 årsverken.

De låga inkomstgränserna för rättshjälp har lett till att alla låginkomsttagare inte får avgiftsfri rättshjälp och till att alla medelinkomsttagare inte ens får rättshjälp mot en självriskandel. Andelen av befolkningen som omfattas av rättshjälp har minskat från 2016 till 2018. År 2016 omfattade den 55,9 % och två år senare 52,3 % av dem som fyllt 15 år. Om inkomstgränserna för rättshjälp höjs, förbättras möjligheterna för låg- och medelinkomsttagare att få rättshjälp. Om möjligheterna för låg- och medelinkomsttagare att få rättshjälp förbättras genom att inkomstgränserna höjs, ökar statens utgifter med sammanlagt 10,7 miljoner euro per år varav rättshjälpsbyråernas utgifter utgör 30 % och arvoden till privata rättsbiträden 70 %.

För att säkerställa de privata biträdenas nuvarande tjänster bör de privata biträdenas arvoden höjas. Arvodenas nivå har inte höjts sedan 2014. Enbart utifrån livskostnadsindex (2014–2021) är höjningsbehovet för de privata biträdenas arvoden 10 euro/timme, vilket förutsätter en finansiering på ca 7,5 miljoner euro per år.

11 Verkställighet av förpliktelser genom utsökning

- **Merparten av de ärenden som anhängiggörs hos utsökningen berör verkställighet av borgenärs penningfordringar.**
- **Antalet klienter och ärenden vid Utsökningsverket bedöms förbli på en hög nivå under kommande år.**
- **Utsökningsförfarandet har i stor utsträckning digitaliserats och verksamheten har effektiviserats.**
- **Betydande inbesparingar kan fortfarande uppnås genom förbättring av informationssystemen.**
- **Utsökningen är en förmånlig verksamhet för samhället. Av dess utgifter täcks 80 % med avgifter. I form av skatter och statens övriga fordringar redovisas dessutom årligen ca 400 miljoner euro.**

Utsökningsverket verkställer domar och andra utsökningsbara beslut. Vid utsökningen sörjer opartiska lagskipare för parternas och utomståendes rättssäkerhet i verkställighetsprocessen. Merparten av de ärenden som anhängiggörs hos utsökningen berör verkställighet av borgenärs penningfordringar, det vill säga betalningsförbindelser. Utsökningsverkets övriga uppgifter omfattar bland annat överlåtelse- och utförandeskyldigheter, vräkningar, säkrande av bevis, EU-sanktioner samt verkställande av beslut om vårdnad om barn och umgängesrätt.

En effektiv utsökning tryggar det avtalsbaserade samhällets funktion, upprätthåller den allmänna betalningsmoralen i samhället, förhindrar åsidosättandet av skyldigheter och bekämpar överskuldssättning. Genom verkställighet av straffdomar bidrar utsökningen till att upprätthålla den allmänna samhällsordningen och trygga brottsoffrens rättigheter. Genom förebyggande ekonomirådgivning förebygger utsökningen i samarbete med ekonomi- och skuldrådgivningen ekonomiska problem och att ärenden går till utsökningsförfarande, samt informerar medborgare och företag om utsökningsförfarandet.

Utsökningsverket sköter årligen ett stort antal ärenden. Förändringarna i Utsökningsverkets arbetsbörda följer den allmänna ekonomiska utvecklingen i samhället. Övergången till ett kredit- och konsumtionssamhället har lett till ökade skuldsättningsproblem. Antalet inledda ärenden har stabiliserats på i medeltal knappt tre miljoner per

år. Av de ärenden som inleds hos utsökningen under ett år inleds ca 97 % digitalt. Utsökningen handlägger årligen ärenden för mer än en halv miljon gäldenärer. Av utsökningsgäldenärerna är mer än 90 % fysiska personer.

Utsökningen syftar till en så snabb och effektiv verkställighet som möjligt. Snabba verkställighetsåtgärder ligger såväl i borgenärens som i gäldenärens intresse. Den genomsnittliga handläggningstiden för utsökningsärenden var 9,1 månader 2021, när målet varit 6–7 månader. Utsökningsverkets indrivningsresultat uppgick 2021 sammanlagt till 1,203 md euro.

Utsökningsavgifter tas ut för Utsökningsverkets åtgärder. En del av de fordringar som verkställs, såsom underhållsbidragsfordringar, är befriade från utsökningsavgifter. Under senare år har utsökningen i medeltal redovisat mer än 80 miljoner euro i avgiftsinträcker till staten. Utsökningen kan anses vara en statlig verksamhet som är förmånlig för samhället. Av Utsökningsverkets utgifter täcks mer än 80 % med avgifter som redovisas till staten. Utöver intäkter av utsökningsavgifter redovisar utsökningen årligen till staten som utsökningsborgenär omkring 400 miljoner euro.

Allt oftare försvåras verkställigheten av förpliktelser av olika slags konstlade arrangemang för att göra inkomster och egendom oåtkomlig för borgenärer. För varje år har förmögenhetsarrangemangen till följd av internationaliseringen och den teknologiska utvecklingen blivit svårare att spåra. För att bevara trovärdigheten i sin verksamhet bör Utsökningsverket hänga med i den utvecklingen, vilket inte enbart kräver tillräckliga personalresurser utan också kontinuerlig utveckling av yrkesskicklighet och informationssystem samt fördjupat myndighetssamarbete.

Antalet klienter och ärenden vid Utsökningsverket bedöms förbli på en hög nivå också under kommande år. Det indikeras bland annat av hushållens höga skuldsättningsgrad, inflationsutvecklingen och trycket på höjd räntenivå. Situationen försvåras av kriget i Ukraina och av effekterna på Finlands och det övriga Europas ekonomi av sanktioner och motsanktioner i samband med det. Verkställigheten av EU:s sanktionsbeslut bedöms belasta utsökningens specialverkställighet länge framöver.

Strukturomvandlingen i utsökningsverksamheten har bidragit till högre kvalitet och fördjupad kompetens i krävande utsökningsutredningar, vilket ökar arbetsmängden. Antalet ärenden som förutsätter åtgärder för försäljning av egendom har ökat, och marknaden för försäljning har blivit alltmer utmanande. När arbetet ökar och ska skötas på ett högklassigt sätt krävs kompetent personal och tillräckliga resurser.

Det viktigaste sättet att effektivisera utredningsåtgärder och öka produktiviteten är att förbättra informationssystemen. Det stora antalet utredningsärenden och det rutinarbete som ingår i en del uppgifter gör det möjligt att effektivisera verksamheten ytterligare. Betydande inbesparingar kan uppnås genom att utnyttja ny teknologi som utvecklas, såsom robotik, artificiell intelligens och analytik. Utvecklingsarbetet kräver dock tid och ekonomiska satsningar.

Utredningsverkets viktigaste utmaningar har samband med den kroniska obalansen mellan finansiering och kostnader, som å ena sidan förutsätter personalnedsättningar som försvagar verksamhetsförutsättningarna och å andra sidan hindrar potentiella IKT-utvecklingsprojekt genom vilka behovet av manuellt arbete kan minskas på längre sikt. Om den nuvarande minskningen av ramanslagen består, innebär det en minskning med mer än 120 årsverken. Minskningen leder till att möjligheterna att tillgodose parternas rättsskydd försämras, handläggningstiderna förlängs ytterligare och gäldenärernas skuldsättning riskerar att fördjupas. Belastningen på personalen ökar, och det finns risk för att den positiva utveckling som märkts i fråga om kvaliteten i utredningen av ärenden avstannar. Också en liten nedgång i indrivningsresultatet till följd av resursminskning leder till förlust en större förlust för staten än vinsten av minskade utgifter.

Utredningsverket har utvecklats på ett konsekvent sätt. Under den omstrukturering som färdigställdes 2020 minskade Utredningsverket personalen med ca 200 årsverken, vilket lett till avsevärda inbesparingar för staten.¹⁸ Trots det är verkets grundfinansiering otillräcklig, och det kan inte kompenseras med ledarskap. Utredningsverkets finansieringsram bör höjas med 6,5 miljoner euro, vilket möjliggör kontrollerad personalplanering och riktade nedskärningar på längre sikt genom lösningar som utnyttjar automation och annan avancerad teknologi. Anslagsramarna kan omprövas så att de motsvarar resultaten av utvecklingsarbetet. Detta lösningsalternativ tryggar kvalitet och effektivitet i fråga om rättsskyddet för parterna samt statens fiskala intressen.

¹⁸ Beräknat enligt medelinkomsten innebär den minskning av antalet årsverken som genomförts inbesparingar på minst 10 mn euro per år i personalkostnader.

12 Allmän intressebevakning

- **En intressebevakare ska förordnas för den som saknar förmåga att sköta personliga eller ekonomiska angelägenheter och vars ekonomiska ställning, utkomst eller andra viktiga intressen äventyras.**
- **Den allmänna intressebevakningen har sammanlagt 44 000 klienter eller huvudmän, och antalet ökar årligen med ca 1 000.**

Ett beslut om förordnande av intressebevakare fattas av en domstol eller Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, eller på Åland av Statens ämbetsverk på Åland. Till intressebevakare får förordnas en privatperson, såsom en närstående, eller en allmän intressebevakare. De allmänna intressebevakarnas andel av alla intressebevakningsärenden är mer än hälften, och andelen har ökat år för år. Rättshjälps- och intressebevakningsbyråerna ordnar allmänna intressebevakningstjänster inom sina respektive områden. Tjänsterna produceras av 22 intressebevakningsbyråer samt Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå. Distrikten kan ordna intressebevakningstjänster också i form av köpta tjänster. Omkring 10 % av intressebevakningstjänsterna köps av 18 tjänsteproducenter. I huvudsak förordnas intressebevakare för att sköta huvudmannens ekonomiska ärenden, men uppgiften kan också innefatta skötsel av personliga ärenden, en särskild uppgift eller ett vikariat för en intressebevakare.

Behovet av intressebevakningstjänster har ökat sedan 2011. Sammanlagt hade den allmänna intressebevakningen 2011 ca 34 400 klienter och den 31 december 2021 ca 43 200. Intressebevakningen har klienter i alla åldrar. Under granskningsperioden 2011–2021 var årligen mer än 50 % av intressebevakningsbyråernas klienter 65 år fyllda.

Intressebevakningsbyråernas ärenden för nya klienter är mer utmanande och komplexa än tidigare. En del klienter är till exempel mer skuldsatta än tidigare, andra mer förmögna. Ärendena förutsätter alltmer juridisk kunskap och användning av digitala system. Till följd av längre handläggningstider hos förmyndarmyndigheten (Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata) förutsätter nya klienters situation mer arbete än normalt.

Intressebevakningsbyråerna administrerar och sköter en avsevärd förmögenhetsmassa och betydande ekonomiska ärenden för klienterna. Klienterna hade 2021 förmögenhet värd 1,7 md euro och skulder på 109 mn euro. Dessutom sköttes mer än två miljoner fakturor för klienter.

Den allmänna intressebevakningens verksamhetsutgifter var 2021 ca 34 mn euro. Vanligen har intressebevakarna rätt till arvode och kostnadsersättning ur klientens medel. På inkomstmomentet inflöt ca 28 mn euro i intressebevakningsarvoden, vilket motsvarar 82 % av utgifterna. Sedan 2012 har intressebevakningsbyråernas resurser utökats från 515 till 592 årsverken. Genom utveckling av arbetssätten inom intressebevakningen och utnyttjande av digitaliseringen (till exempel införandet av nätfakturering 2019) har intressebevakningens produktivitet (antal klienter per årsverke) från 2011 till 2021 höjts från 58 till 66.

Eftersom antalet klienter bedöms öka med ca 1 000 per år, behöver den allmänna intressebevakningens resurser utökas med 10 årsverken per år utifrån nuvarande servicenivå. Samtidigt bedöms arvodesintäkterna som staten inkomstför för intressebevakningen öka med ca 0,6 mn euro per år.

Enligt lagen om förmyndarverksamhet ska Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata övervaka intressebevakarnas verksamhet bland annat genom kontokontroll. Dessutom bör intressebevakaren ansöka hos Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata om tillstånd eller godkännande för de rättshandlingar som anges i lagen.

Genom en intressebevakningsfullmakt kan en betrodd person i förväg förordnas att sköta ärenden för den händelse att personen senare inte längre förmår besluta om eller sköta sina ärenden. En intressebevakningsfullmakt är ett mer flexibelt och lättare sätt än traditionell intressebevakning att ordna skötseln av ärenden, och den bedöms i synnerhet minska behovet av privata intressebevakare.

13 Förebyggande av överskuldssatthet

- **Hushållens skuldsättningsgrad, antalet personer med betalningsstörningar och utsökningsgäldenärer samt antalet summariska indrivningsärenden vittnar om ett allt djupare skuldsättningsproblem.**
- **Överskuldssättning bidrar till att öka risken för ekonomisk marginalisering.**
- **Man har försökt förebygga problemet genom ändringar i lagstiftningen, förvaltningsövergripande åtgärder av olika slag samt utökade stöd- och rådgivningstjänster.**

Bland annat hushållens skuldsättningsgrad,¹⁹ som 2021 nådde rekordhöga 133 %, vittnar om det allt djupare skuldsättningsproblemet och risken för överskuldssättning. Antalet personer med betalningsstörningar har förblivit på en hög nivå. Vid tingsrätterna har antalet summariska indrivningsärenden ökat, och antalet utsökningsgäldenärer har fortsatt öka långsamt.²⁰

För att ett kredit- och konsumtionssamhälle ska fungera krävs å ena sidan ett fungerande indrivnings- och verkställighetsförfarande inom rättsvården samt å andra sidan målmedvetna åtgärder för att förhindra överskuldssättning och bekämpa dess negativa följder. Man har försökt förhindra problem med överskuldssättning genom ändringar i lagstiftningen. Också olika förvaltningsövergripande projekt, utökade stöd- och rådgivningstjänster samt satsningar på medborgarnas ekonomiska kunnande spelar en viktig roll för att bekämpa problem med skuldsättning.

Ekonomi- och skuldrådgivningen förstärktes och överfördes till rättshjälpsbyråerna från den 1 januari 2019. Klienterna kan anlita vilken rättshjälpsbyrå de önskar, och tjänsterna är avgiftsfria. Ekonomi- och skuldrådgivningen nås på traditionellt vis per telefon och vid besök, men också på distans via chatt och digitala tjänster. Vid ekonomi- och skuldrådgivningen får privatpersoner rådgivning om skötsel av ekonomi och skulder, utreds möjliga lösningar för gäldenärens ekonomiska problem samt biträds

¹⁹ Med skuldsättningsgrad avses hushållens sammanlagda skuld i förhållande till de tillgängliga inkomsterna per år.

²⁰ Alla utsökningsgäldenärer är inte överskuldssatta. Merparten av de gäldenärer som blir föremål för utsökning har en väldigt säklig skuldbörda, och deras likviditetsproblem kan vara tillfälliga.

gäldenärer vid skötseln av skuldsaneringsärenden. Också små näringsidkare och yrkesutövare kan få hjälp med ansökan om skuldsanering hos ekonomi- och skuldrådgivningen.

Ekonomi- och skuldrådgivningen och Utsökningsverket har i samarbete infört nya arbetssätt och tröskelfria rådgivningstjänster för att förebygga överskuldssättning och bekämpa dess negativa följder. De nya verksamheterna fokuserar på att stärka det förvaltningsövergripande samarbetet samt på aktiv kommunikation och kampanj för att stärka medborgarnas ekonomiska kunnande och hantering av den egna ekonomin inom alla åldersgrupper samt förbättra tillgången till hjälp för dem som redan är skuldsatta. En av de nya serviceformerna är en ekonomirådgivning där klienten har möjlighet att utan tidsreservering träffa experter inom olika områden tillsammans eller enskilt.²¹ Utsökningens förebyggande ekonomirådgivnings Jodel-kampanjer,²² som i synnerhet riktas till unga, ger möjlighet att diskutera skuldsättning och ställa frågor anonymt via en mobilapplikation.

Ekonomikunskapsverksamheten inleddes vid ingången av 2022. Den syftar till att stärka medborgarnas ekonomiska kunnande samt koordinerar ett vidsträckt nätverks-samarbete mellan olika aktörer enligt en uppgjord verksamhetsplan. Dessutom utvecklas uppföljningen och rapporteringen av det ekonomiska kunnandet samt samlas och produceras material som berör ekonomiskt kunnande för nätverkets medlemmars bruk.

Riksdagen har 2022 godkänt en lag om ibruktagande av ett positivt kreditregister. Registeruppgifter får bland annat användas för bedömning av fysiska personers kreditvärdighet vid kreditgivning. Riksdagen har också godkänt en lagändring för att förkorta förvaringstiderna för anteckningar om betalningsstörningar. Ändringarna innebär att en anteckning om betalningsstörning stryks sex månader efter att skulden betalats. Genom en ändring av lagen om indrivning av fordringar fastställdes också ett maximalbelopp för indrivningskostnader för företagsfordringar. Hösten 2022 gavs en regeringsproposition²³ till riksdagen med förslag till ändring av konsumentskyddslagen så att räntetaket sänks från nuvarande 20 % till 15 %. De förslag till ändringar i utsökningsbalken som är under behandling i riksdagen²⁴ syftar till att utöka antalet frimånader för utsökningsskuldägare samt att för viss tid och som ett försök höja skyddsbeloppen vid utsökning till en nivå som motsvarar garantipensionen.

21 Under perioden 2019–2021 har ekonomirådgivningarna haft omkring 2 400 klienter.

22 Den Jodel-kampanj som genomfördes våren 2022 nådde 112 000 unga.

23 RP 218/2022 rd.

24 RP 142/2022 rd och RP 216/2022 rd.

Vid rättshjälpsbyråernas ekonomi- och skuldrådgivning är det viktigt att rådgivnings- och stödtjänster för att lösa privatpersoners ekonomiska problem är tillgängliga vid rätt tidpunkt. Antalet ekonomi- och skuldrådgivningsärenden kan utökas genom tilläggsresurser. Genom tilläggsresurser kan också den förebyggande ekonomirådgivningen, ekonomirådgivningsverksamheten och det ekonomiska kunnandet utökas i hela landet.

14 Rättsregister och informationsutbyte

- **Rättsregistercentralen upprätthåller rättsregister och lämnar ut uppgifter ur dem till myndigheter, företag och privatpersoner.**
- **Internationaliseringen av verksamheten, och i synnerhet samarbetet inom EU, har ökat och fortsätter öka.**
- **Antalet utlämnanden och utbyten av uppgifter har ökat kontinuerligt.**

Ökningen i digitala tjänster och digitaliseringen av samhället har förutsatt kontinuerlig utveckling av informationssystem och processer. I Rättsregistercentralens registerföring ingår informationsresurser och register för rättsvården, ur vilka årligen miljontals uppgifter och dataposter lämnas ut till olika instanser med stöd av olika bestämmelser. Till rättsregistren hör straffregistret, bötesregistret, lagringsregistret, justitieförvaltningens nationella informationsresurs, registret över djurhållningsförbud, näringsförbudsregistret, konkurs- och företagssaneringsregistret, skuldsaneringsregistret, insolvensregistret, kungörelseregistret samt registret över domares bindningar och bisysslor.

Ur straffregistret ges utdrag bland annat för utredning av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn och deras underleverantörer och för uppvisande av straffregisterutdrag utomlands. Årligen lämnas ca 600 000 dataposter ur olika register ut till kreditupplysningsinstitut. En del registeruppgifter är också allmänt tillgängliga på nätet, såsom kungörelseregistret, insolvensregistret och registret över domares bindningar och bisysslor. Rättsregistercentralen lämnar också ut grundläggande uppgifter om rättegångar bland annat för journalistiska syften.

Internationaliseringen av verksamheten, och i synnerhet samarbetet inom EU, har ökat på senare år. Utbytet av registeruppgifter har utvecklats och kommer att öka när ett centralt register som innehåller identifieringsuppgifter för tredjelandsmedborgare tas i bruk. Exempelvis genom förmedling av straffregisteruppgifter stärks unionens inre säkerhet och säkerheten vid gränserna. Också informationsutbytet om näringsförbud inom EU utvecklas, liksom det gemensamma EU-gränssnittet för insolvensregister.

Antalet utlämnanden och utbyten av uppgifter har ökat kontinuerligt. Den snabba digitaliseringen av rättsvårdens verksamhetsmiljö, internationaliseringen av verksamheten och den snabba utvecklingen av informationsutbytet inom EU samt ändringar i

bestämmelserna om dataskydd och informationshantering utmanar Rättsregistercentralens funktioner för registerföring, utlämning av uppgifter och informationsutbyte. Ämbetsverkets roll och ställning kommer att förändras när de system som stärker EU:s inre säkerhet färdigställs. En ökande arbetsbörda samt ökande krav på sakkunskap förutsätter att Rättsregistercentralen beviljas en tilläggsresurs på 8 specialsakkunniga.

Bilaga 1 Åtgärdsförslag

Förstärkning av resurserna för rättsvården

1. Resurserna för rättsvården tryggas långsiktigt över flera regeringsperioder. För att förkorta de långa handläggningstiderna samt garantera säkerheten vid verkställighet av straff tilldelas rättsvården på medellång sikt i en bestående tilläggsfinansiering på i medeltal ca 90 miljoner euro. Tilläggsresurserna tryggar tillgången till juridiska tjänster och rättsskydd. Samtidigt läggs en hållbar grund för rättsvårdens resurser och ekonomin blir stabil, planmässig och förutseende.
2. Rättsvårdens utrymmen ska stödja verksamheten, och utrymmena och verksamheten utvecklas samtidigt. Effektiv användning av utrymmena säkerställs i enlighet med riktlinjerna i statens lokalstrategi. Finansieringen för lokalkostnader tryggas.
3. Produktiviteten förbättras. Genom ekonomiska resurser tryggas rättsvårdens operativa prestationsförmåga. Genom gemensamma åtgärder inom förvaltningsområdet ses det samtidigt till att förbättringarna i fråga om handläggningstider och andra kvalitetsmål hålls på målsatt nivå, och att kvalitetsmålen överskrids på längre sikt. På så sätt tryggas tillräckliga anslag också i framtiden.

Effektivisering av interna strukturer och processer

1. Tillräckliga lagberedningsresurser anvisas för uppföljningen av konsekvenser av och funktionen hos bestämmelser som är centrala för rättsvården, så att lagstiftningen hålls aktuell och ändamålsenlig och är lätt att tillämpa. Lagberedningen fokuserar också på ett tydligt, exakt och entydigt författningsspråk samt tillräckliga specialmotiveringar.
2. Förfarandebestämmelserna för handläggningen av brottmål och tvistemål moderniseras så att de blir smidigare än i nuläget. Vid utvecklingen ska främjandet av digitala tjänster och arbetssätt beaktas. Förvaltningsmyndigheternas beslutsfattande utvecklas så att ändringsökandet blir smidigare.
3. Behoven att ändra grundlagen för att stärka den oberoende ställningen för domstolar och andra aktörer inom rättsvården bedöms.
4. Det görs en bedömning av vilka ärenden som ska avgöras vid domstol och vilka som kan handläggas i andra förfaranden vid andra myndigheter. Syftet är att förtydliga domstolarnas kärnuppgift samt att göra handläggningen av ärenden ändamålsenlig och effektiv. Metoderna kan till exempel inkludera utveckling av otvistiga indrivningsförfaranden och skuldsanerningar samt utvidgning av tillämpningsområdet för direkt utsökningsbara fordringar.
5. Bestämmelserna om domstolarnas sammansättningar ses över i syfte att rikta domstolarnas resurser på ett ändamålsenligt sätt. Förfarandet för besvärstillstånd till högsta förvaltningsdomstolen utvidgas ytterligare. Bestämmelserna om behörighet i fråga om ärenden i arbetsdomstolen förtydligas. Ändamålsenligheten i systemet med nämndemän granskas i sin helhet.
6. Betoningen på domstolsbehandlingen i första instans förstärks.

7. Åtgärder för att minska rättegångskostnaderna och risken för dem främjas, och möjligheten att inrätta ett lättare rättegångsförfarande för mindre tvistemål utreds. En utredning på bred bas görs över nuläget och utvecklingsalternativen för konsumenttvistenämndens verksamhet, och utifrån den vidtas nödvändiga åtgärder för att göra de långa handläggningstiderna mer skäliga.
8. Möjligheterna utreds att genom lagstiftning och avgiftspolitik bromsa den höga omsättningen för utsokningsärenden och att göra passiv registrering av utsokningsärenden mer attraktivt.
9. Lagstiftningen om verkställighet av straff ses över, påföljdssystemet och den straffrättsliga processen för samfundspåföljder görs tydligare samt tillämpningen av samfundspåföljder utvidgas.
10. Lagen om verkställighet av böter ses över och uppgiftsfördelningen mellan myndigheterna utvärderas, bland annat i fråga om omvandlingsstraff för böter, förverkandepåföljder och brottsskadeärenden.
11. De sakkunnigas kompetens utvecklas så att den motsvarar de straffrättsliga ärendenas ökande kravnivå, och samarbetet mellan aktörerna i den straffrättsliga kedjan utvecklas och intensifieras. Målet är att skapa enhetliga riksomfattande arbetsätt för hela den straffrättsliga kedjan. I processen för handläggning av brott mål identifieras alla kontaktpunkter mellan aktörer i handläggningskedjan, och de görs smidigare i syfte att förkorta handläggnings-tiderna för straffrättsliga ärenden.
12. Medlingen i tvistemål och brottmål förstärkas, och styrningen av verksamheten överförs från SHM:s förvaltningsområde till JM:s förvaltningsområde.
13. För att förtydliga statsrådets och den operativa verksamhetens roller och ansvar bildar de ämbetsverk som verkar i anslutning till justitieministeriet en riksomfattande rättshjälps- och intressebevakningsmyndighet och en myndighet för specialmyndigheter inom justitieförvaltningen.
14. Brottspåföljdsmyndighetens fängelsenät ses över för att trygga en verkningfull, säker och kostnadseffektiv verkställighet. I Brottspåföljdsmyndighetens organisationsreform genomförs den andra fasen, i vilken strukturen och uppgifterna för brottspåföljdsenheterna samt utbildningssystemet inom brottspåföljdssektorn granskas.
15. Möjligheterna utreds att inrätta ett system för identifiering av krediter, inom vilket alla krediter ges en identifieringskod. Koden identifierar krediten under kreditens hela livscykel i alla system där den behandlas. En identifieringskod kan förbättra hanteringen av krediter, göra processerna för hantering av krediter smidigare samt göra det möjligt att utveckla processerna ytterligare.
16. Driftssäkerheten för, underhållet av och den fortsatta utvecklingen av rättsvårdens informationssystem tryggas, och kompatibiliteten mellan systemen i hela processkedjan säkerställs. Produktivetsaspekten stärks i IKT-styrningen.
17. Samarbetet mellan myndigheterna effektiveras genom att antalet gränssnitt mellan systemen utökas, till exempel kontakterna mellan systemen för å ena sidan rättshjälps-, ekonomi- och skuldrådgivning och intressebevakning samt å andra sidan Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, FPA och skatteförvaltningen.
18. Utsökningsverkets informationssystem och lösningarna för gränssnitt mellan myndigheter i anslutning till det utvecklas för att höja produktiviteten i verkställighetsprocesserna.

19. Personalstrukturen samt personalens kompetens och välmåendet i arbetet utvecklas. Utvecklingen av arbetssätten stöds genom målinriktat ledarskap. Syftet är att utveckla domstolspraktiken till en fas i juristkarriären som gagnar hela rättsförvaltningen och som främjar rekryteringen till området.

Förbättring av tillgången till juridiska tjänster samt kundservicen

1. Ett servicelöfte för juridiska tjänster ställs upp för att förkorta de genomsnittliga handläggningstiderna samt uppnå andra servicemål.
2. Den digitala servicen för privatpersoner och sammanslutningar utvecklas för att kundbetjäningen och rättegångsförfarandet ska bli smidigare.
3. Det utreds vilka faktorer som inverkar på valet av handläggningsspråk i brottmål och tvistemål.
4. Medlingen i domstol utvecklas i syfte att sänka tröskeln för parterna i tvisten att anhängiggöra ärenden utan biträde (t.ex. en ärendeportal där man handleds till att anhängiggöra ärenden och lämna nödvändiga uppgifter för att anhängiggöra ärendet).
5. Tillgången till allmän rättshjälp förbättras genom att inkomstgränsen för rätt till rättshjälp höjs, ansökningsgrunderna förenklas, ett digitalt jourssystem för biträden inrättas och de privata rättsbiträdenas arvoden höjs.
6. Samarbetsnätverkens verksamhet utvecklas. Syftet är att i nära samarbete bland annat förbättra det ekonomiska kunnandet hos utsökningens samt ekonomi- och skuldrådgivningens klienter samt den allmänna intressebevakningens tjänster.
7. En utredning av behovet av besöks- och telefon tjänster för Utsökningsverkets klienter startas. Utsökningsverkets nät av verksamhetsställen och beredskap för telefon tjänster utvecklas i enlighet med utredningens slutsatser.
8. De sociala förmånerna för personer som avtjänar straff bedöms som en helhet i samband med helhetsreformen av den sociala tryggheten.
9. Finansieringsansvaret för tjänster för brottspåföljds klienter förtydligas (välfärdsområden / kommuner / Brottsförklaringsmyndigheten / Hälso- och sjukvården för fångar), och de strukturer i systemet som förhindrar sammanhängande vårdkedjor avskaffas. Tjänsterna för fångar som har problem med droger eller psykisk hälsa samt placeringen i vård och vårdkedjorna utvecklas.

Bilaga 2 Presentation av aktörer

Domstolsväsendet

Organisation Allmänna domstolar är högsta domstolen, hovrätterna (5) och tingsrätterna (20). Allmänna förvaltningsdomstolar är högsta förvaltningsdomstolen, de regionala förvaltningsdomstolarna (6) och Ålands förvaltningsdomstol. Specialdomstolar är marknadsdomstolen, arbetsdomstolen och försäkringsdomstolen. Domstolsverket sköter centralförvaltningen för domstolarna.

Uppgifter Domstolarnas uppgift är att ge rättsskydd genom att handlägga och avgöra lagskipningsärenden som hör till deras behörighet. Högsta domstolen utövar den högsta domsmakten i tvistemål och brottmål, och högsta förvaltningsdomstolen i förvaltningsmål. De högsta domstolarna styr rättspraxis genom sina avgöranden. De övervakar också lagskipningen inom sina verksamhetsområden och kan föreslå lagstiftningsåtgärder för statsrådet. Tingsrätterna handlägger brottmål, tvistemål och ansökningsärenden i första instans. Hovrätternas huvudsakliga uppgift är att avgöra besvär över tingsrätternas domar och beslut. Förvaltningsdomstolarna avgör på basis av besvär lagligheten i det myndighetsbeslut besväret gäller.

Domstolsverket sörjer för domstolarnas verksamhetsförutsättningar. Domstolsverket ska se till att domstolarna kan utöva domsrätten på ett högklassigt sätt samt att domstolarnas förvaltning är ordnad på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. Verket deltar i den allmänna utvecklingen av domstolsväsendet, ansvarar för resultatstyrningen domstolarna och förvaltar deras utrymmen samt upprätthåller och utvecklar deras informationssystem. Domstolsverket sköter också stödfunktioner inom ekonomi- och personalförvaltning samt ordnar utbildning för personalen i samarbete med domarutbildningsnämnden.

Resurser Under 2021 var antalet årsverken inom domstolsväsendet 3 440.

Domstolsväsendets verksamhetsutgifter var 2021 sammanlagt 311 miljoner euro. Av utgifterna utgjorde löneutgifter 71 %, utgifter för utrymmen 13 %, IKT-utgifter 11 % och övriga utgifter 6 %.

Nyckeltal	Under 2021
	<ul style="list-style-type: none">– avgjordes 591 681 ärenden vid domstolarna.– Högsta domstolen avgjorde 1 855 ärenden och högsta förvaltningsdomstolen 5 081 ärenden, tingsrätterna avgjorde sammanlagt 554 652 ärenden, hovrätterna 7 816 ärenden och förvaltningsdomstolarna 17 894 ärenden, marknadsdomstolen avgjorde 510 ärenden, arbetsdomstolen 116 ärenden och försäkringsdomstolen 3 757 ärenden

Rättshjälps- och intressebevakningsdistrikten

Organisation	<p>I Finland finns sex rättshjälps- och intressebevakningsdistrikt: Södra Finlands, Östra Finlands, Sydöstra Finlands, Sydvästra Finlands, Västra och inre Finlands samt Norra Finlands distrikt. Det finns 23 rättshjälpsbyråer och lika många intressebevakningsbyråer, och de har sammanlagt ca 160 verksamhetsställen. Justitieministeriet sköter centralförvaltningens uppgifter.</p>
Uppgifter	<p>Rättshjälps- och intressebevakningsdistrikten ordnar tjänster inom allmän rättshjälp, ekonomi- och skuldrådgivning samt allmän intressebevakning inom sina områden. En del av intressebevakningstjänsterna produceras genom köp av tjänster. Distriktets förvaltning sköter personal- och ekonomiförvaltningen.</p> <p>Rättshjälpsbyråerna fattar beslut om rättshjälp och biträder vid rättegångar personer som till följd av sin ekonomiska ställning inte själva kan svara för rättegångskostnaderna. Dessutom tillhandahåller rättshjälpsbyråerna andra juridiska tjänster som dessa personer behöver: biträder vid medlingssammanträden, gör upp dokument samt tillhandahåller juridisk rådgivning. Rättshjälpsbyråerna tillhandahåller också ekonomi- och skuldrådgivning för privatpersoner samt för yrkesutövare och näringsidkare som utövar småskalig företagsverksamhet.</p> <p>Den allmänna intressebevakningens syfte är att bevaka de personers intressen och rättigheter som till följd av omyndighet, sjukdom, frånvaro eller något annat skäl inte själva kan sköta sådana ärenden som måste skötas och som inte annars sköts på behörigt sätt. I huvudsak förordnas intressebevakare för att sköta huvudmannens ekonomiska ärenden, men uppgiften kan också innefatta skötsel av personliga ärenden, en särskild uppgift eller ett vikariat för en intressebevakare.</p>
Resurser	<p>År 2021 var antalet årsverken vid Rättshjälps- och intressebevakningsdistrikten 1 171, varav 389 inom rättshjälpstjänster, 190 inom ekonomi- och skuldrådgivning och 592 inom allmän intressebevakning.</p> <p>Under 2021 var rättshjälps- och intressebevakningsdistriktens verksamhetsutgifter sammanlagt 77 miljoner euro. Av utgifterna utgjorde löneutgifter 74 %, utgifter för utrymmen 7 %, IKT-utgifter 11 % och övriga utgifter 8 %.</p>

Nyckeltal	Under 2021
	<ul style="list-style-type: none">– Behandlades ca 44 000 ärenden vid rättshjälpsbyråerna– Var ca 60 % av rättshjälpsärendena civilmål och ca 40 % brottmål– Var kötiden till rättshjälpen i genomsnitt 14 dagar– Var rättshjälpens inkomster sammanlagt ca 4 miljoner euro– Behandlade Ekonomi- och skuldrådgivningen ca 29 600 ärenden– Hade en ekonomi- och skuldrådgivare i genomsnitt 150 klienter– Hade allmänna intressebevakningen ca 43 200 klienter– Var antalet klienter per årsverke hos intressebevakningen 66– Var allmänna intressebevakningens intäkter av klientavgifter ca 28 miljoner euro.

Utsökningsverket

Organisation	<p>Utsökningsverket är ett riksomfattande ämbetsverk, som leds av riksfogden med hjälp av biträdande riksfogden. Ämbetsverket består av riksfogdens kansli som utgör central förvaltningsenhet samt åtta verksamhetsenheter som sköter operativa verkställighetsuppgifter och stödfunktioner för dem. Utsökningsverket tillhandahåller klienttjänster vid 64 verksamhetsställen runt om i Finland.</p>
Uppgifter	<p>Utsökningsverkets grundläggande uppgift är att verkställa domar och andra utsökningsbara beslut. Verkställighetsuppgifterna delas in i basverkställighet, omfattande verkställighet och specialverkställighet enligt hur omfattande utredning och hurudana åtgärder verkställigheten av skyldigheten föranleder. Verkställighetsuppgifterna handhas av utsökningsmän som är oberoende lagskipare. Som utsökningsmän fungerar utsökningsinspektörer, utsökningsöverinspektörer, häradsfogdar och ledande häradsfogdar. Också riksfogden och biträdande riksfogden är utsökningsmän, trots att deras uppgifter främst berör strategisk och operativ ledning av ämbetsverket.</p> <p>Riksfogdens kansli svarar för Utsökningsverkets verksamhetsförutsättningar och för måluppfyllelsen i dess verksamhet. Centralförvaltningen handhar den administrativa styrningen, utvecklingen och övervakningen av utsökningsväsendet, utvecklingen av personalens kompetens samt upprätthållandet och utvecklingen av informationssystemen. Inom centralförvaltningen verkar utsökningens enhet för förebyggande ekonomirådgivning, som genom samarbete med intressegrupper, kommunikation och kampanjer ska förhindra att ekonomiska problem uppkommer och att ärenden går till utsökningsförfarande.</p>
Resurser	<p>Under 2021 var antalet årsverken vid Utsökningsverket 1 195.</p> <p>Utsökningsverkets verksamhetsutgifter var 2021 sammanlagt 105 miljoner euro. Av utgifterna utgjorde löneutgifter 80 %, utgifter för utrymmen 7 %, IKT-utgifter 10 % och övriga utgifter 3 %.</p>
Nyckeltal	<p>Under 2021</p> <ul style="list-style-type: none"> – anhängiggjordes 2,84 miljoner ärenden och behandlades 2,79 miljoner ärenden hos utsökningen – Var handläggningstiden för utsökningsärenden i genomsnitt 9,1 månader

- Var 560 000 gäldenärer klienter hos utsökningen, varav mer än 90 % var fysiska personer
- Uppgick utsökningsverkets indrivningsresultat till 1,203 miljoner euro
- Redovisas ca 400 miljoner euro av utsökningens utsökningsresultat till staten i form av skatter och andra statliga fordringar
- Redovisades 83,7 miljoner euro i intäkter av utsökningsavgifter till staten. Av Utsökningsverkets utgifter täcks mer än 80 % med avgifter som tas ut av parterna.

Åklagarmyndigheten

Organisation	<p>Åklagarmyndigheten är ett riksomfattande ämbetsverk som består av riksåklagarens byrå som central förvaltningsenhet samt fem åklagardistrikt: Södra Finland, Västra Finland, Norra Finland, Östra Finland och Åland. Åklagarmyndigheten har 30 verksamhetsställen runt om i Finland. Åklagarmyndigheten leds av riksåklagaren, som är högsta åklagare.</p>
Uppgifter	<p>Sedan polisens eller någon annan förundersökningsmyndighets förundersökning färdigställts fattar de beslut som hör till åtalsprövningen och beslutar om åtal ska väckas vid domstol. Åklagaren deltar också i behövlig omfattning i förundersökningen. Till åklagarens skyldigheter hör också att driva målsägandens ersättningsyrkanden, säkerhetsåtgärder (beslag och kvarstad), spårning av brottsnytta och yrkande på att den ska tillfalla staten samt verkställighet av utländska domar.</p> <p>Åklagaren deltar i det internationella rättshjälsarbetet inom ramen för förundersökningen och åtalsprövningen samt handhar ärenden som gäller utlämning till följd av brott mellan Finland och andra medlemsstater i EU samt nordiska länder. I det straffrättsliga samarbetet mellan EU:s medlemsstater har befogenheterna också annars i regel koncentrerats hos åklagaren. Dessutom är åklagaren förundersökningsledare i förundersökningar där en polis misstänkt för brott.</p>
Resurser	<p>Under 2021 var antalet årsverken vid Åklagarmyndigheten 559, varav åklagarna stod för 409 årsverken.</p> <p>Åklagarmyndighetens verksamhetsutgifter var 2021 sammanlagt 52 miljoner euro. Av utgifterna utgjorde löneutgifter 79 %, utgifter för utrymmen 7 %, IKT-utgifter 12 % och övriga utgifter 2 %.</p>
Nyckeltal	<p>Under 2021</p> <ul style="list-style-type: none"> – Lämnades 89 256 ärenden för åtalsprövning, och avgjordes åtalsprövningen i 89 001 ärenden – Var antalet beslut per årsverke som åklagare 218. – Vid utgången av 2021 var 18 001 ärenden oavgjorda, av vilka åtalsprövningen pågått i 6–12 månader i 4 707 ärenden och i mer än 12 månader i 1 186 ärenden.

Brottspåföljdsmyndigheten

Organisation	Vid Brottspåföljdsmyndigheten finns fyra riksomfattande ansvarsområden, som ansvarar för utveckling och styrning, klientprocesser, förvaltnings- och stödtjänster samt operativ verksamhet. Till ansvarsområdet för operativ verksamhet hör 11 brottspåföljdscentraler, vid vilka det finns enheter (fängelser, samhällspåföljdsbyråer). Det finns sammanlagt 28 fängelser, av vilka 15 slutna och 13 öppna fängelser. Det finns 12 samhällspåföljdsbyråer med sammanlagt 23 verksamhetsställen. Brottspåföljdsområdets utbildningscentral anordnar examensutbildning och fortbildning inom brottspåföljdsområdet.
Uppgifter	<p>Brottspåföljdsmyndigheten verkställer fängelsestraff och omvandlingsstraff för böter som domstolarna fastställer, verkställer häktningar samt verkställer samhällspåföljder i frihet.</p> <p>Målet för verkställighet av fängelse är att öka fångarnas beredskap för ett liv utan brott genom att främja deras livshantering och anpassning i samhället samt att förhindra brottslighet under strafftiden. Syftet med en samhällspåföljd är att under den tid verkställigheten av straffet pågår stödja den dömda för att främja hans eller hennes sociala anpassning och öka hans eller hennes beredskap för ett liv utan kriminalitet. Syftet med häktning är att säkerställa förundersökningen av ett brott, domstolsbehandlingen och straffverkställigheten samt att förhindra fortsatt brottslig verksamhet.</p>
Resurser	Under 2021 var antalet årsverken vid Brottspåföljdsmyndigheten 2 571, varav övervaknings- och handledningsuppgifter stod för 1 422 årsverken.
Utgifter	Brottspåföljdsmyndighetens verksamhetsutgifter var 2021 sammanlagt 238 miljoner euro. Av utgifterna utgjorde personalutgifter 57 %, utgifter för utrymmen 18 %, IKT-utgifter 7 % och övriga utgifter 18 %.
Nyckeltal	<p>Under 2021</p> <ul style="list-style-type: none"> – Var det genomsnittliga fångtalet per dag 2 809, varav 214 var kvinnor och 88 under 21 år. Fångarna var av 71 olika nationaliteter. – I genomsnitt fanns det dagligen 3 174 klienter som avtjänade samhällspåföljder, varav 375 var kvinnor och 506 under 21 år. – Av fångarna var 19,6 % i slutna fängelser, 13,7 % i öppna fängelser och 3,6 i övervakad frihet på prov. Av fångarna var 10,1 % häktade.

- Av samhällspåföljds klienterna avtjänade 18,6 % villkorlig frihet, 0,5 % övervakningsstraff, 20,9 % samhällstjänst och 12,9 % villkorligt fängelsestraff.
- Den tid frigivna häktade avtjänat i straffanstalt: högst 3 mån. 38 %, 3 mån–1 år 29 %, 1–2 år 19 %, mer än 2 år 14 %. Det genomsnittliga fångtalet per dag var 2 809, och antalet klienter som avtjänade samhällspåföljder var i genomsnitt ca 3 174 per dag.

Rättsregistercentralen

Organisation	Rättsregistercentralen är ett ämbetsverk som underlyder justitieministeriet och vars verksamhet består av myndighetsuppgifter och en central för IKT-tjänster.
Uppgifter	<p>Rättsregistercentralen är personuppgiftsansvarig för informationssystemen och registren inom justitieministeriets förvaltningsområde, som bl.a. omfattar straffregistret, bötesregistret, justitieförvaltningens riksomfattande informationsresurs, näringsförbudsregistret, konkurs- och företagssaneringsregistret, skuldsaneringsregistret och insolvensregistret. Registerföringen omfattar utlämnandet av uppgifter via olika kanaler till olika mottagare och med stöd av olika författningar.</p> <p>Rättsregistercentralen sköter verkställighet av böter, förverkandepåföljder, omvandlingsstraff, påföljdsavgifter och andra fordringar samt för statens talan i fråga om de uppgifterna. Rättsregistercentralen svarar också för verkställighetssamarbetet mellan EU-länder i ärenden som berör brottsnytta och ekonomiska påföljder. Rättsregistrecentralen sköter dessutom betalningen av ersättningar med stöd av 10 kap. 11 § i strafflagen till målsägande i brottmål.</p> <p>Dessutom upprätthåller och utvecklar Rättsregistercentralen förvaltningsområdets informationssystem i samarbete med ämbetsverken inom förvaltningsområdet enligt vad som överenskommits i serviceavtalet. Rättsregistercentralen är också upphandlande enhet för IKT-upphandlingar inom förvaltningsområdet.</p>
Resurser	<p>Under 2021 var antalet årsverken inom Rättsregistercentralen 164.</p> <p>Rättsregistercentralens verksamhetsutgifter uppgick 2021 till 7,7 miljoner euro. Dessutom var utgifterna för IKT-tjänster inom förvaltningsområdet 7,4 miljoner euro, vilket täcktes med interna serviceavgifter inom förvaltningsområdet.</p>
Nyckeltal	<p>Under 2021</p> <ul style="list-style-type: none"> – kom sammanlagt 565 000 ärenden till Rättsregistercentralen för indrivning. – Uppgick indrivningsintäkterna till 97 miljoner euro. – Lämnades straffregisteruppgifter ut till myndigheter sammanlagt 580 000 gånger, och straffregisterutdrag till person-, företags- och sammanslutningskunder sammanlagt 117 000 gånger.

- Gavs ur registerdatasystemet 11 000 utdrag; 110 000 massutlämningar gjordes.
- Antecknades i domsregistret 335 000 indrivningsärenden, som lämnades ut digitalt till kreditupplysningsföretag.
- Verkställdes i Rättsregistercentralens myndighetsverksamhet ca 17 200 fordringar per årsverke, och kostnaderna var 7,1 euro per fordran.
- Lämnades ca 49 000 registeruppgifter ut per årsverke, så att kostnaden var 1,9 euro per utlämning.
- Med beaktande av de serviceavtal om produktion av IKT-tjänster som slutits med olika aktörer inom förvaltningsområdet var Rättsregistercentralens tillgängliga anslag sammanlagt 110 miljoner euro.

Konsumenttvistenämnden

Organisation	<p>Konsumenttvistenämnden är ett sakkunnigorgan inom justitieministeriets förvaltningsområde som ger rekommendationer till avgörande av rättsliga tvister mellan konsumenter och företag. Nämnden har en ordförande i huvudsyssla, en vice ordförande i huvudsyssla samt minst tio juristledamöter i bisyssla och sakkunnigledamöter i bisyssla. Nämnden är uppdelad i sektioner enligt ärendekategori. En sektion består av fem ledamöter, av vilka en förordnas till ordförande för sektionen. Nämnden sammanträder i plenum, med ordförande eller vice ordförande som ordförande samt åtta ledamöter.</p>
Uppgifter	<p>Konsumenttvistenämnden förebygger samt medlar i och avgör tvister som hör till dess behörighet. Nämnden handleder parterna till förlikning samt ger skriftliga rekommendationer till avgöranden i juridiska tvister mellan konsumenter och näringsidkare samt mellan privata parter i fråga om bostäder.</p>
Resurser	<p>Under 2021 var antalet årsverken inom konsumenttvistenämnden 35.</p> <p>Nämndens verksamhetsutgifter var 2021 sammanlagt 3 miljoner euro.</p>
Nyckeltal	<p>Under 2021</p> <ul style="list-style-type: none">– Ankom ca 5 700 ärenden till konsumenttvistenämnden, och ca 6 700 ärenden avgjordes.– Handläggningen av ca 6 600 ärenden överfördes till följande år.– Den genomsnittliga handläggningstiden var 14 månader.

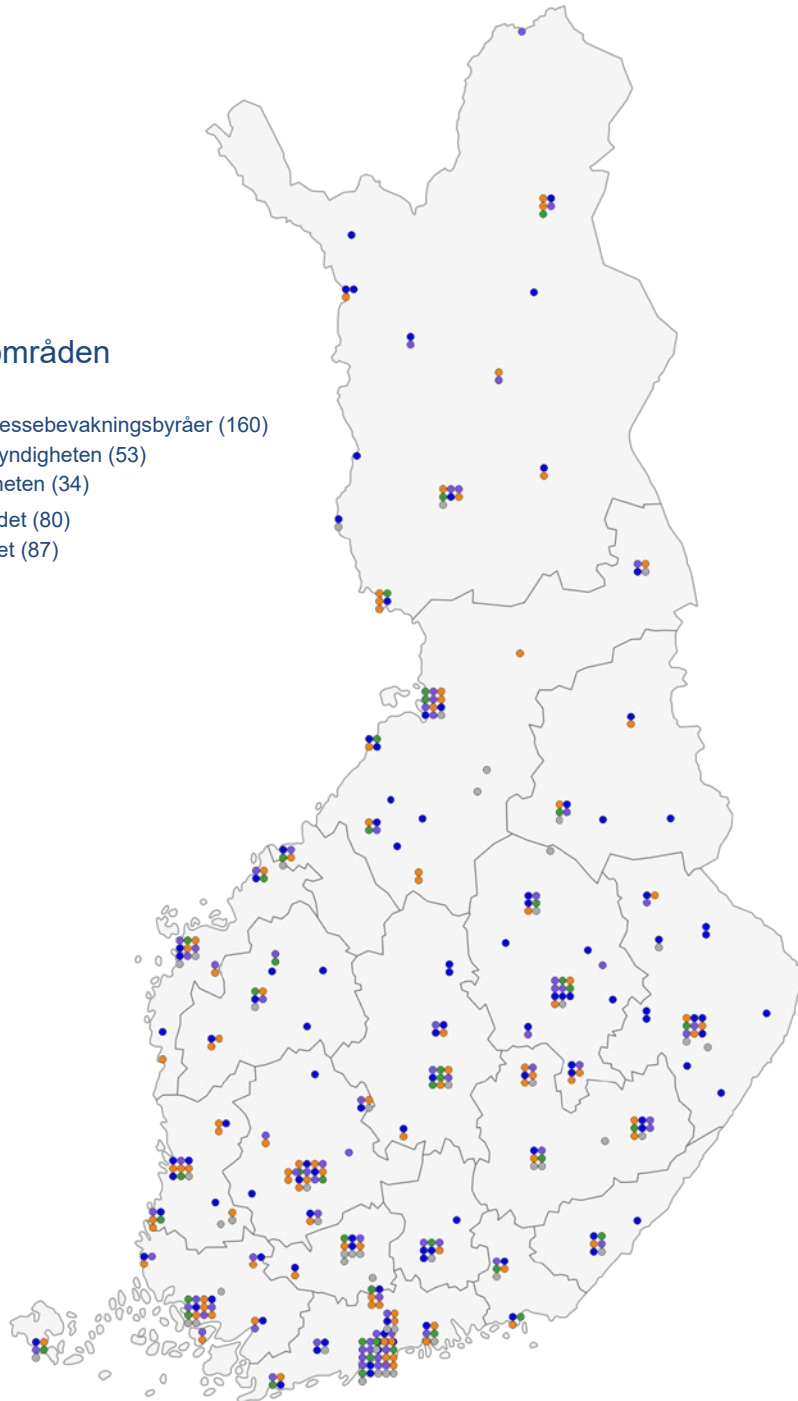
Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden

Organisation	Vid justitieministeriet finns en självständig och oberoende diskriminerings- och jämställdhetsnämnd, som handlägger och avgör de ärenden som ankommer på den enligt diskrimineringslagen (1325/2014) och lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män (609/1986). Nämnden har en ordförande och minst 13 andra ledamöter i bisyssla. Ordförande och minst sju ledamöter i bisyssla ska vara lagfarna. Alla ledamöter utom ordförande har personliga ersättare. Nämnden har en sekreterare i huvudsyssla, och dessutom föredragande i huvudsyssla eller bisyssla samt annan personal.
Uppgifter	<p>Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden ska ge rättsskydd till personer som upplevt att de blivit diskriminerade eller utsatts förbjudna repressalier i samband med diskriminering. Nämnden övervakar efterlevnaden av diskrimineringslagen och jämställdhetslagen i privat verksamhet och i offentlig förvaltnings- och affärsverksamhet.</p> <p>Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden kan förbjuda att diskriminering eller repressalier fortsätter eller upprepas, förstärka ett beslut med vite och besluta att det ska betalas. Nämnden kan ålägga en part att inom skälig tid vidta åtgärder för att uppfylla sina skyldigheter enligt diskrimineringslagen. I nämndens beslut får ändring sökas hos förvaltningsdomstolen.</p>
Resurser	<p>Under 2021 var antalet årsverken vid Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden 4.</p> <p>Nämndens verksamhetsutgifter var 2021 sammanlagt 0,4 miljoner euro.</p>
Nyckeltal	<p>Under 2021</p> <ul style="list-style-type: none"> – Avgjordes 66 ansökningar som lämnats in till nämnden. – Fattade nämnden 14 beslut om förbud mot diskriminering, av vilka tre förstärktes med vite. – Den största ärendekategorin var ansökningar som berörde diskriminering av personer med funktionsnedsättning, och flest beslut om förbud fattades också om dem.

Bilaga 3 Rättsväsendets verksamhetsställen

Ansvarsområden

- Rättshjälps-/intressebevakningsbyråer (160)
- Brottspåföljdsmyndigheten (53)
- Åklagarmyndigheten (34)
- Domstolsväsendet (80)
- Utsökningsverket (87)

Bilaga 4 Viktig statistik över rättsväsendet

Per vardag under 2021

Färdigställdes i medeltal **371** åtalsprövningar inom Åklagarmyndigheten

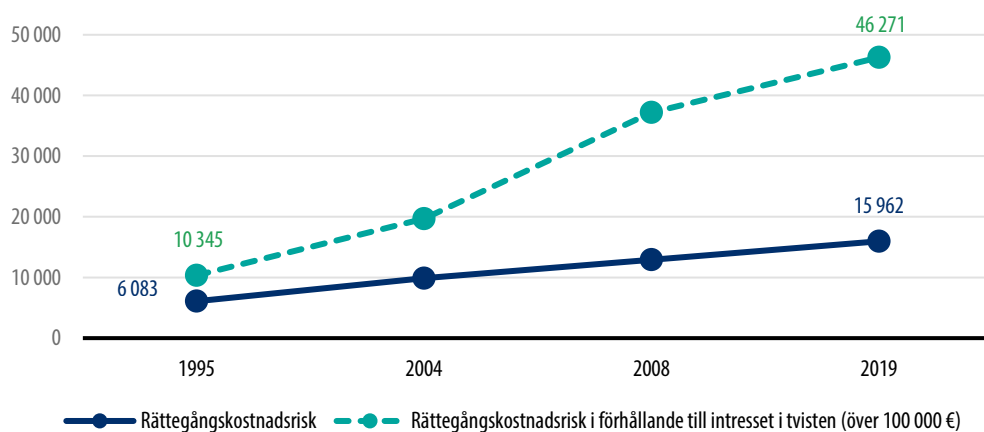
Fattades i medeltal **100** beslut om rättshjälp vid rättshjälpsbyråerna

Avgjordes i medeltal **232** brottmål, **1 741** summariska ärenden och **254** övriga tvistemål och ansökningsärenden vid tingsrätterna

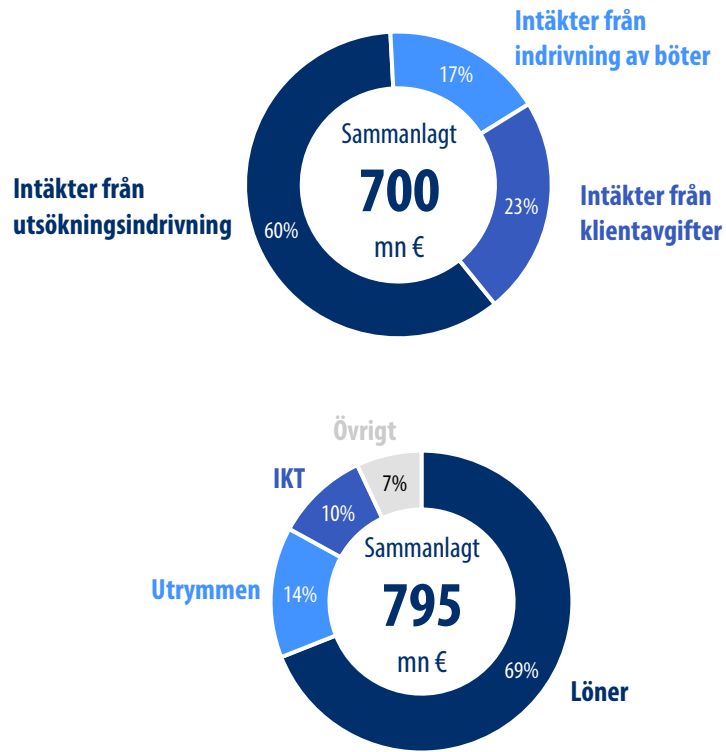
Avgjordes i medeltal **75** tvistemål och ansökningsärenden vid förvaltningsdomstolarna

Fattades inom Utsökningsverket i medeltal ca **4 000** beslut om utmätning

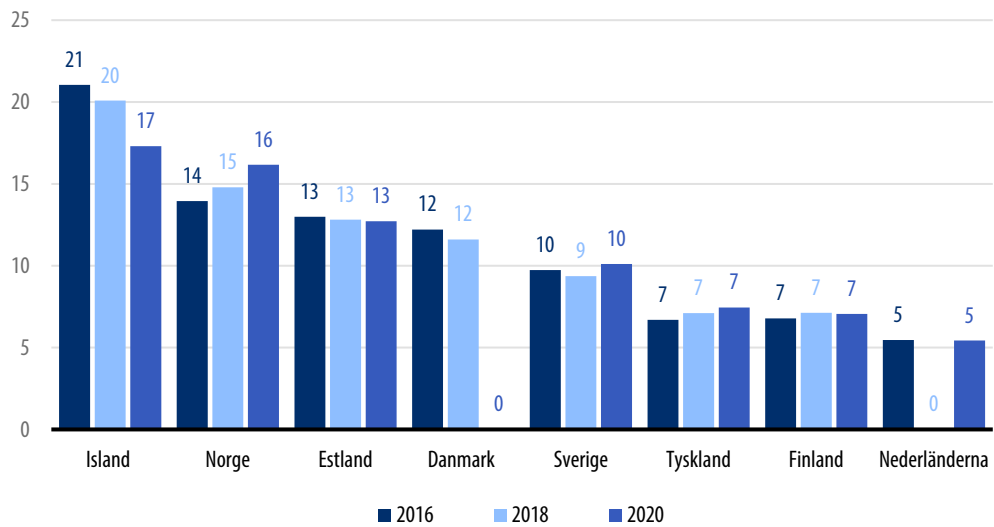
Den genomsnittliga rättegångskostnadsriskens utveckling i euro från 1995 till 2019

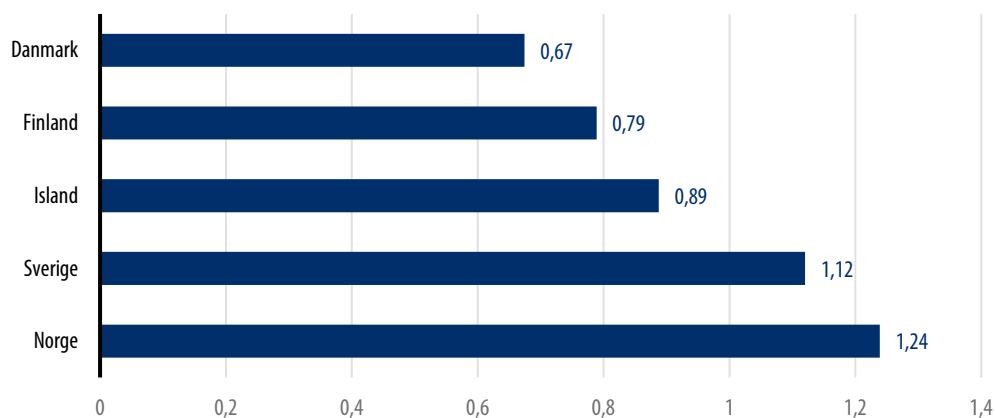
Rättsväsendets intäkter för statsförvaltningen samt verksamhetsutgifter 2021

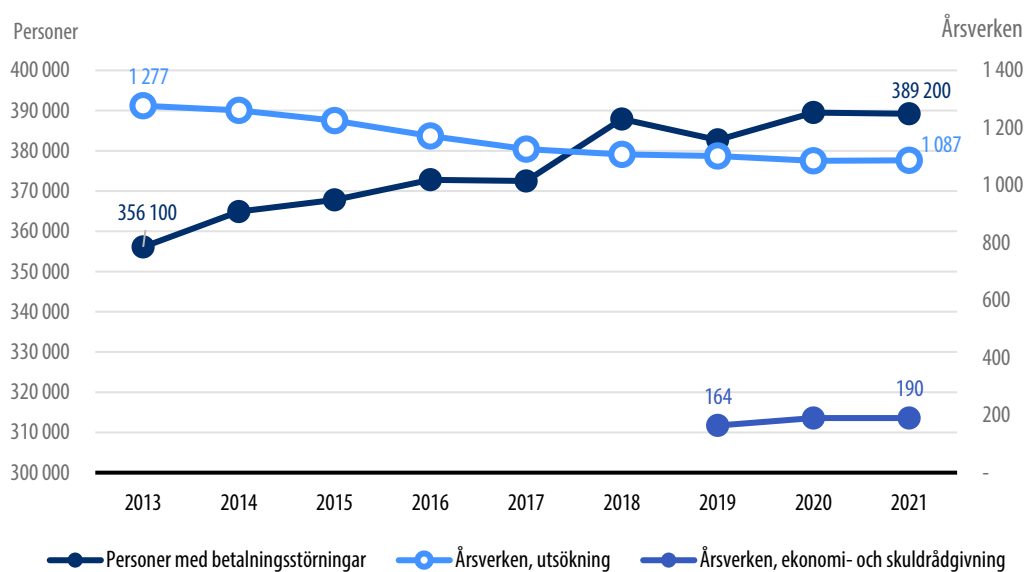
Antalet åklagare i vissa jämförelseländer, antal åklagare per 100 000 invånare

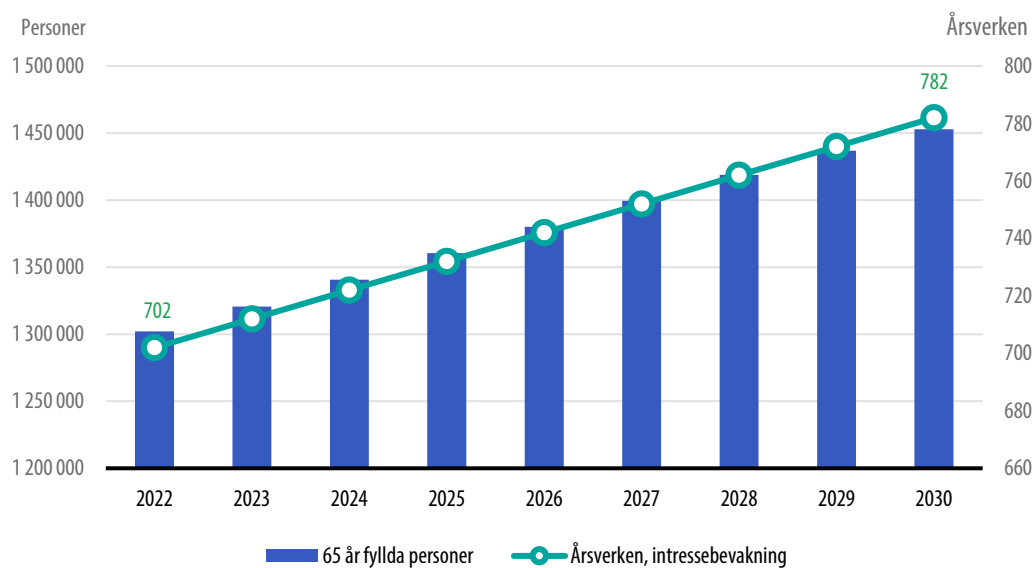
Fängelsepersonal i de nordiska länderna, fängelsepersonal per fånge

Utvecklingen av antalet personer med betalningsstörningar samt antalet årsverken vid Utsökningsverket och ekonomi- och skuldrådgivningen under perioden 2013–2021

Prognos över antalet 65 år fyllda personer samt behovet av årsverken under perioden 2022–2030

Under 2021

Kostade en fängelsedag för en fånge i en sluten anstalt 251 euro

Kostade en fängelsedag för en fånge i en öppen anstalt 178 euro

Kostade en dag i övervakningsstraff för en klient 118 euro

Kostade en dag i samhällstjänst för en klient 14 euro

Källor

Riksdagen. Oikeudenkäyntikulut riita-asioissa (endast på finska). https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/oikeudenkayntikulut-riita-asioissa.aspx . Hämtad 10.10.2022.

Europeiska kommissionen 2022. Rapporten om rättsstatsprincipen 2022. Kapitel: Rättsstatens tillstånd i Finland. Europeiska kommissionen. https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/rule-law-mechanism/2022-rule-law-report_sv#documents Hämtad 10.10.2022.

Näsi 2022. Näsi, Matti 2022. Rikosasioden tilannekuva ja muutostekijät viranomais-
ten tilastojen ja haastattelujen valossa. Justitieministeriets publikationer, Utredningar
och anvisningar 2022:12 (endast på finska). Justitieministeriet Helsingfors.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-322-3> Hämtad 10.10.2022.

Justitieministeriet 2022. Oikeudenkäytön kehitystyöryhmän arviomuistio 2022 (endast
på finska). Justitieministeriet, Helsingfors. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-538-8>.
Hämtad 26.10.2022.

Raitio & Rosas & Pohjankoski 2022. Raitio, Juha & Rosas, Allan & Pohjankoski,
Pekka 2022. Rättstat, Europeiska unionen och Finland. Publikationsserie för statsrå-
dets utrednings- och forskningsverksamhet 2022:57. Statsrådets kansli, Helsingfors.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-452-1>. Hämtad 10.10.2022.

Sarasoja, Laura & Carling Chris 2020. Oikeudenkäyntikulut pääkäsitellyssä ratkais-
tuissa riita-asioissa 2019. Edilex2020/36 Artikkelit. Edita Publishing Oy.
<https://www.edilex.fi/artikkelit/21403.pdf> . Hämtad 10.10.2022.

World Justice Project 2021. WJP Rule of Law Index. Finland. World Justice Project.
<https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2021/Finland/> . Hämtad
10.10.2022.

SNELLMANSGATAN 1 A, HELSINGFORS
PB 23, 00023 STATSRÅDET
valtioneuvosto.fi/sv/
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISBN: 978-952-383-954-0 PDF

ISSN: 2490-0966 PDF